

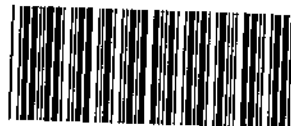
UNIVERZITA KARLOVA V PRAHE

Právnická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Právne následky porušenia zmluvy v občianskom práve

Knihovna PF UK

PF16880

Prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc.

Juraj Hudák

Bauerova 44, Košice

2007

ČESTNÉ PREHLÁSENIE

Prehlasujem, že som túto diplomovú prácu spracoval samostatne a že som vyznačil pramene, z ktorých som pre svoju prácu čerpal spôsobom vo vedeckej práci obvyklým.

Juraj Huďák

OBSAH

1. ÚVOD

2. ZMLUVA

- 2.1. Zásady zmluvného záväzkového práva
- 2.2. Vznik zmluvy
- 2.3. Delenie zmlúv

3. PORUŠENIE ZMLUVY

- 3.1. Porušenie zmluvy obecne
- 3.2. Občianskoprávna zodpovednosť

4. ZMLUVNÁ POKUTA

- 4.1. Súčasná právna úprava
- 4.2. Povaha zmluvnej pokuty
- 4.3. Dohoda o zmluvnej pokute
- 4.4. Výška zmluvnej pokuty
- 4.5. Zmluvná pokuta a úroky z omeškania

5. ODSTÚPENIE OD ZMLUVY

- 5.1. Odstúpenie od zmluvy obecne
- 5.2. Právne následky odstúpenia od zmluvy obecne
- 5.3. Právne následky odstúpenia od kúpnej zmluvy o prevode nehnuteľností
- 5.4. Odstúpenie od zmluvy o prevode nehnuteľností a vlastnícke právo tretej osoby

6. ZODPOVEDNOSŤ ZA ŠKODU

- 6.1. Zodpovednosť za škodu obecne
- 6.2. Predpoklady vzniku zodpovednosti za škodu
- 6.3. Subjekty zodpovednosti za škodu
- 6.4. Spôsob náhrady škody
- 6.5. Premlčanie práva na náhradu škody

7. ZODPOVEDNOSŤ ZA VADY

- 7.1. Obecne o zodpovednosti za vady
- 7.2. Vady a ich delenie
- 7.3. Vznik zodpovednosti za vady
- 7.4. Uplatnenie práv zo zodpovednosti za vady
- 7.5. Práva zo zodpovednosti za vady
- 7.6. Vzájomný vzťah práv zo zodpovednosti za vady a práv zo zodpovednosti za škodu

8. ZODPOVEDNOSŤ ZA OMEŠKANIE

- 8.1. Omeškanie dlžníka
- 8.2. Úroky z omeškania
- 8.3. Neexistencia omeškania dlžníka
- 8.4. Omeškanie veriteľa

9. ZÁVER

1. ÚVOD

Predmetom tejto diplomovej práce je pojednanie o právnych následkoch porušenia zmluvy v občianskom práve. Jedná sa o pomerne rozsiahlu problematiku, do ktorej spadajú viaceré právne inštitúty.

Je iba na vôli účastníkov, či sa vôbec rozhodnú zmluvu uzatvoriť alebo nie. Na toto rozhodnutie následne nadväzuje slobodná voľba protistrany, zmluvného typu, obsahu a formy budúcej zmluvy. Vo všeobecnosti sa tieto slobody v súhrne označujú ako zásada zmluvnej slobody účastníkov, ktorá predstavuje jednu zo základných zásad celého zmluvného záväzkového práva. Vo výnimočných prípadoch je však aj táto zásada obmedzená a niektorým subjektom je za účelom ochrany zvláštnych verejných záujmov stanovená povinnosť zmluvu uzatvoriť.

Ak zmluvné strany nakoniec zmluvu uzatvoria, stanovujú si vzájomnými vyjednávania práva a povinnosti tvoriace obsah zmluvy. Môžeme hovoriť aj o tzv. „lex contractus“, ktorým by sa mali zmluvné strany riadiť a dodržiavať zo zmluvy im vyplývajúce práva a povinnosti. Ide o ďalšiu zo zásad zmluvného záväzkového práva a to zásadu „pacta sunt servanda“ (zmluvy sa majú dodržiavať). Podľa tejto zásady by mali strany plniť svoje záväzky vyplývajúce im zo zmluvy riadne a včas.

V praxi sa však často stáva, že strany svoje zmluvné povinnosti neplnia. Jedná sa o protiprávne jednanie, ktoré má za následok určité nepriaznivé právne následky. A práve tieto nepriaznivé právne následky budú obsahom nasledujúcich strán.

2. ZMLUVA

Zmluva je jedným z najčastejších dôvodov vzniku záväzkových právnych vzťahov. Vo všeobecnosti je možné zmluvu definovať ako *dvojstranný, resp. viacstranný právny úkon, k vzniku ktorého je potrebný zhodný prejav vôle dvoch, resp. viacerých zmluvných strán ohľadne celého obsahu zmluvy*¹. Základnou funkciou zmlúv je prostredníctvom práv a povinností zmluvných strán a ich prípadného vynútenia zaistiť uskutočnenie rôznych osobných, hospodárskych a iných potrieb.

2.1. Zásady zmluvného záväzkového práva

Samotné zmluvné záväzkové právo spočíva na niektorých obecných zásadách, ktoré síce nie sú väčšinou obsiahnuté priamo v zákone, ale boli vytvorené súdnou praxou a teoretickým uvažovaním. Tieto zásady spravidla nepôsobia priamo normatívne, ale sa uplatňujú prostredníctvom interpretácie práva a to hlavne cestou súdov. Medzi tieto najdôležitejšie zásady patria:

- *zásada pacta sunt servanda – zásada dodržiavať už uzatvorenú zmluvu, resp. presnejšie, právne povinnosti – záväzky, ktoré z nej vyplývajú a tak zabezpečovať stabilitu a potrebnú istotu súkromnoprávneho styku, znamená nielen uzatvorenú zmluvu plniť, ale ju zároveň plniť náležite, tj, včas a riadne, alebo zmluvu splniť*². Táto zásada je dôležitá z hľadiska dodržiavania obsahu zmlúv ako záväzne uskutočneného prejavu vôle zmluvných strán. Jej základ je možné nájsť v § 493 občianskeho zákonníka (ďalej iba „ObčZ“), ktorý stanoví že záväzkové vzťahy, vyplývajúce pre strany zo zmluvy nie je možné meniť bez súhlasu zmluvných strán, ibaže by občiansky zákonník stanovil niečo iného. Takúto možnosť však občiansky zákonník poskytuje iba vo výnimočných prípadoch. Príkladom môže byť tzv. zákonná cesia upravená napríklad v § 550 ObčZ kde ručiteľ, ktorý splnil dlh namiesto dlžníka, môže po tomto dlžníkovi požadovať náhradu za plnenie poskytnuté veriteľovi. Ďalej je to napríklad postúpenie pohľadávky kde sa mení osoba veriteľa bez ohľadu na prípadný súhlas či nesúhlas dlžníka upravené v § 524 odst. 1 ObčZ. Rovnako inštitút odstúpenia od zmluvy umožňuje občiansky zákonník v § 48 ObčZ využiť iba v prípade keď to stanoví zákon alebo dohoda zmluvných strán,

¹ Knappová, M. – Švestka, J. a kol.: Občianske právo hmotné, zväzok II., 3 vydanie, Praha, ASPI, 2002, str. 31

² Mikeš, J. – Švestka, J.: Odstúpenie od zmluvy vo vzťahu ku kúpnej zmluve o prevode nehnuteľností, Právne rozhľady, 2000, č. 7, str. 283

- *zásada rovnosti strán* - je zachytená v § 2 odst. 2 ObčZ („V občianskoprávných vzťahoch majú účastníci rovné postavenie“). Vyššie uvedená zásada má dva rozmery. Tým prvým je, že žiadny z účastníkov zmluvného vzťahu nemôže inému účastníkovi tohto zmluvného vzťahu jednostranne založiť práva ani uložiť povinnosti. Druhý rozmer predstavuje situáciu, kedy pri vzniku prípadného sporu, nemôže byť tento spor rozhodnutý jedným z účastníkov zmluvného vzťahu bez dohody s účastníkom druhým. Účastníci sa však napriek týmto zásadám môžu dohodnúť, že jeden bude na základe zmluvy a v jej medziach jednať podľa záväzných pokynov toho druhého (napr. príkazná zmluva),

- *zásada zmluvnej slobody* - obsahom tejto zásady zachytenej v § 2 odst. 3 ObčZ („Účastníci občianskoprávných vzťahov si môžu vzájomné práva a povinnosti upraviť dohodou odchylnou od zákona pokiaľ to zákon výslovne nezakazuje a pokiaľ z povahy ustanovení zákona nevyplýva, že sa od nej nemožno odchýliť“) je predovšetkým sloboda účastníkov spočívajúca v rozhodnutí či vôbec zmluvu uzatvoriť alebo nie, ďalej vo výbere zmluvnej protistrany, voľbe zmluvného typu, určení obsahu zmluvy, jej formy a nakoniec aj zmluvu za dohodnutých podmienok zrušiť. Avšak aj v prípade zmluvnej slobody existujú obmedzenia jej jednotlivých zložiek stanovené zákonom. Slobodu uzatvoriť zmluvu môže obmedziť zákon stanovením povinnosti zmluvu uzatvoriť alebo stanovením zákonnej kontrakčnej povinnosti (v staršej terminológii označovaná aj ako tzv. zmluvný prímus). V teoretickej rovine je tato povinnosť síce výnimkou no v praxi predstavuje relatívne často sa opakujúci prípad. Rozlišujeme zmluvný prímus napr. u zmlúv o dodávke energií, o rozhlasovom a televíznom prijímači a iné. Aj v oblasti výberu zmluvnej protistrany nájdeme isté obmedzenia pokiaľ ide o regulovaný predaj vymedzeného tovaru ako sú napríklad zbrane alebo drogy.

Obmedzenie zásady zmluvnej slobody predstavuje aj úprava spotrebiteľských zmlúv, obsiahnutá v § 52n ObčZ. Spotrebiteľskou zmluvou je taká zmluva, kde zmluvnými stranami je na jednej strane spotrebiteľ a na druhej strane dodávateľ (§ 52 odst. 1 ObčZ). Cieľom ustanovení o spotrebiteľských zmluvách je ochrana spotrebiteľa ako slabšej zmluvnej strany. Spotrebiteľ, na rozdiel od dodávateľa, nepozná trh ani výrobok a väčšinou ani nemá skúsenosti s právnymi postupmi. Dodávateľ je osoba, ktorá pri plnení a uzatváraní zmluvy jedná v rámci svojej obchodnej alebo inej podnikateľskej činnosti (§ 52 odst. 2 ObčZ). Spotrebiteľ je osoba, ktorá takto pri uzatváraní zmluvy nejedná. Obsah spotrebiteľských zmlúv sa nemôže odchýliť od zákona v neprospech spotrebiteľa. Ak by k tomu došlo, znamenalo by to absolútnu neplatnosť ustanovení spotrebiteľskej zmluvy. Spotrebiteľ sa taktiež nemôže vzdať práv, ktoré mu zákon poskytuje, alebo inak zhoršiť svoje zmluvné postavenie. Spotrebiteľské zmluvy nesmú obsahovať ani ustanovenie, ktoré v rozpore

s požiadavkou dobrej viery znamenajú k ujme spotrebiteľa značnú nerovnováhu v právach a povinnostiach strán (§ 56 odst. 1 ObčZ). V § 56 odst. 3 obsahuje občiansky zákonník príkladný výpočet ustanovení spotrebiteľských zmlúv, ktoré nie sú prípustné.

Zmluvná sloboda je taktiež obmedzená adhéznymi zmluvami. *Podstata adhézných zmlúv, ktoré sa v praxi o určitom rovnakom predmete plnenia štandardne a opakovane uzatvárajú s veľkým počtom zákazníkov, spočíva v tom, že ich oferent stanoví vo svojom návrhu (ponuke) dopredu obsah týchto zmlúv (často predtlačný na formulároch) s tým, že ten z adresátov, ktorý ma o uzatvorenie týchto zmlúv záujem, môže návrh zmluvy prijať buď en bloc, ako je formulovaný, alebo ich neprijať a zmluvu neuzavrieť („take it or leave“)³. U týchto zmlúv teda odpadá negociácia zmluvných strán a teda aj možnosť adresáta tejto zmluvy zmeniť vyjednávaním jej obsah. Adhézne zmluvy sa uzatvárajú predovšetkým o dodávkach plynu, elektrickej energii, vody a podobne,*

- *zásada dobrej viery (bona fides) – predstavuje právny predpoklad, že subjekt práva vychádza pri svojom jednaní z objektívne zdôvodniteľného osobného presvedčenia, že jedná po práve, resp. že právo, ktoré vykonáva, mu patrí⁴. Pokiaľ by niekto tvrdil opak, je na ňom, aby to preukázal. Český občiansky zákonník však túto zásadu nezakotvuje. Ochrana dobrej viery je v občianskom zákonníku upravená iba špecificky a aj to v pomerne úzkej forme,*
- *zásada nemo turpitudinem suam allegare potest – táto zásada hovorí o tom, že sa nikto nemôže dovoliavať svojej vlastnej nepoctivosti. V súlade s týmto pravidlom, nemôže mať nikto prospech z jednania, ktoré by bolo v rozpore s dobrými mravmi alebo dokonca zo svojho protiprávneho jednania. Podobne ako predchádzajúca zásada, ani táto nie je všeobecne upravená českým občianskym právom. Predsa len ju však môžeme nájsť v dvoch špecifických prípadoch a to v § 40a a § 49a ObčZ.*

2. 2. Vznik zmluvy

Proces vzniku zmluvy je upravený v občianskom zákonníku v § 43n ObčZ. Pri vzniku zmluvy sú rozhodujúce jednostranné právne úkony označované ako návrh zmluvy (ponuka, oferta) a jeho prijatie (akceptácia). Môžu sa uskutočniť jednak v ústnej forme prostredníctvom bezprostrednej konverzácie, napríklad aj telefonicky, ale aj vo forme inej, napríklad telegramom či telefaxom.

³ Knappová, M. – Švestka, J. a kol.: Občianske právo hmotné, zväzok II., 3 vydanie, Praha, ASPI, 2002, str. 89

⁴ Knappová, M. – Švestka, J. a kol.: Občianske právo hmotné, zväzok II., 3 vydanie, Praha, ASPI, 2002, str. 39

Pokiaľ subjekty jednajú priamo, je ústny alebo iný prejav účinný voči jeho adresátovi bezodkladne. Prejav, uskutočnený voči neprítomnému adresátovi, je účinný od okamihu kedy mu dôjde. Týmto sa má na mysli moment, kedy prejav vôle vstúpil do sféry ovládanej adresátom. Je to napríklad prípad vhoďenia do poštovej schránky alebo odovzdaním k tomu určenému zamestnancovi adresáta. Nie je teda rozhodným okamih, kedy sa adresát zoznami s obsahom prejavu vôle.

Ponuka medzi subjektmi jednajúcimi priamo zaniká akonáhle nie je prijatá . Avšak aj v prípade priamo jednajúcich subjektov môže byť stanovená doba, po ktorú bude oferent svojou ponukou viazaný.

Naopak u distančnej ponuky je oferent viazaný svojou ofertou po dobu, ktorá je v nej výslovne stanovená, alebo po dobu primeranú povahe dotyčnej zmluvy a rýchlosti prostriedku použitého pre zaslanie oferty. Akceptant dodrží lehotu určenú pre prijatie zmluvy v prípade, že dôjde k akceptácii oferty vo vyššie uvedenej lehote. Aj v prípade, že došlo k neskorej akceptácii oferty, je možný vznik riadne uzavretej zmluvy a to takým spôsobom, že s tým oferent prejaví súhlas a bez odkladu o tom vyrozumie akceptanta. V prípade, že k omeškaniu akceptácie oferty dôjde v dôsledku zjavného a neobvyklého zdržania poštovej alebo inej dopravy, zmluva vzniká. Nevznikne v prípade, že oferent bez odkladu ústne oznámi akceptantovi, že ponuku považuje za zaniknutú.

Ponuka oferenta môže byť označená ako neodvolateľná. Aj takáto ponuka však môže byť zrušená v prípade, že prejav o jej zrušení dôjde adresátovi oferty skôr alebo súčasne s ponukou. Pokiaľ nie je oferta označená ako neodvolateľná, môže byť odvolaná, a to tak, že prejav o jej odvolaní dôjde do doby, než adresát odoslal akceptáciu.

K vzniku zmluvy je okrem oferty a akceptácie ďalej nutné aby sa strany dohodli aspoň na jej podstatných náležitostiach. Je nevyhnutné, aby adresát ponuky vyjadril svoj bezpodmienečný súhlas s celým obsahom návrhu zmluvy, to znamená aj s prípadnými náležitosťami, ktoré nepatria k podstatným. Prijatie návrhu na uzavretie zmluvy s výhradami či dodatkami, hoci len čiastočnými, má za následok, že zmluva nevzniká. Takýto krok zo strany akceptanta je možné považovať za návrh na uzavretie zmluvy učený doterajším adresátom a za pokračovanie v negociačných rokovaníach.

V prípade úspešného uzatvorenia zmluvy vzniká medzi stranami tzv. „lex contractus“ a samotné zmluvné strany sú viazané dohodnutým obsahom zmluvy (vyššie uvedená zásada pacta sunt servanda).

2.3. Delenie zmlúv

Väčšina súkromnoprávných zmlúv predstavuje zmluvy záväzkového charakteru. Tieto zmluvy:

- *zakladajú záväzkové právne vzťahy* – do tejto skupiny patria zmluvy výslovne upravené (nominátne, pomenované) v občianskom zákonníku a zmluvy v občianskom zákonníku neupravené. Na neupravené zmluvy sa vzťahuje § 491 ObčZ a § 51 ObčZ. Podľa § 51 ObčZ môžu účastníci uzatvoriť aj takú zmluvu, ktorá nie je výslovne upravená, avšak táto zmluva nesmie odporovať obsahu alebo účelu občianskeho zákonníka. § 491 ObčZ zas ustanovuje, že nepomenované zmluvy môžu vznikáť aj zlúčením prvkov rôznych zmlúv,
- *zaistujúce záväzkové právne vzťahy* – zvyšujú istotu veriteľa, že jeho záväzok bude splnený. Patrí sem napr. dohoda o zrážkach zo mzdy (§ 551 ObčZ) alebo zmluvná pokuta (§ 544n ObčZ),
- *meniace záväzkové právne vzťahy* – zmena môže spočívať buď v zmene účastníka záväzkového právneho vzťahu (postúpenie pohľadávky § 524n ObčZ) alebo v zmene obsahu tohto vzťahu (dohoda strán podľa § 516 ObčZ),
- *spôsobujúce zánik záväzkových právnych vzťahov* – napr. dohoda veriteľa a dlžníka o vzdaní sa práva alebo prepáčení dlhu podľa § 574 odst. 1 ObčZ. Podľa niektorých stanovísk predstavuje zmluvu aj splnenie dlhu (§ 559 ObčZ). Tento názor vychádza z toho, že splnenie dlhu dlžníkom vyžaduje jednak poskytnutie plnenia zo strany dlžníka a jednak súčinnosť zo strany veriteľa, pričom celý proces pripomína uzatvorenie zmluvy. V právnej teórii a praxi však prevláda názor, že pri splnení zmluvy ide o dva jednostranné právne úkony. Jedným je dlžníkovu plnenie a tým druhým poskytnutie súčinnosti zo strany veriteľa.

Od zmlúv záväzkového charakteru je treba rozlíšiť *zmluvy vecnoprávne*, ktoré spôsobujú vznik, zmenu, zaistenie či zánik vecnoprávných vzťahov. Vzhľadom k dvojfázovosti prevodu vlastníckeho práva a kvôli tzv. intabulačnému princípu, sú takéto zmluvy skôr výnimkou. Ďalej sa môžeme stretnúť so zmluvami v oblasti rodinného, dedičského práva a zakladateľskými (spoločenskými) zmluvami.

Zmluvy je možné deliť podľa viacerých hľadísk. Medzi najvýznamnejšie patria:

- *zmluvy na plnenie* – je to zmluva, ktorá zaväzuje jednu alebo dve strany k určitému plneniu (dare, facere, omittere, pati),

- *zmluvy konsenzuálne* – sú takým druhom zmlúv, ktoré vznikajú už samotným konsenzom medzi zmluvnými stranami. Patrí sem napr. zmluva príkazná upravená v § 724n ObčZ,
- *zmluvy reálne* – tieto zmluvy, na rozdiel od zmlúv konsenzuálnych, vznikajú až odovzdaním samotnej veci . Príkladom môže byť zmluva o pôžičke, ktorú občiansky zákonník upravuje v § 657n ObčZ,
- *zmluvy úplatné* – sú to zmluvy typické pre občianske právo a charakteristické tým, že za plnenie sa poskytuje protiplnenie, najčastejšie sa jedná o peniaze (napr. kúpna zmluva, nájomná zmluva),
- *zmluvy bezúplatné* – kde jedna strana poskytuje plnenie bez vzájomného protiplnenia zo strany druhej zmluvnej strany (napr. darovacia zmluva). Tento typ zmlúv sú však v občianskom práve skôr výnimkou. K zmluvám úplatným a bezúplatným je ešte možné priradiť zmluvy zmiešané. Ich obsahom je povinnosť jednej zmluvnej strany poskytnúť plnenie druhej zmluvnej strane za protiplnenie, ktoré je hodnotovo nižšie než poskytované plnenie,
- *zmluvy formálne a zmluvy neformálne* – sloboda voľby formy právneho úkonu je v občianskom práve súčasťou zásady autonómie vôle. V niektorých prípadoch a u niektorých druhov zmlúv však môže zákon vyžadovať pre zmluvu istú formu (napr. písomná forma zmluvy o prevode nehnuteľností podľa § 46 ObčZ). Písomná forma zmluvy však môže byť aj obsahom dohody medzi zmluvnými stranami. V týchto dvoch prípadoch hovoríme o formálnych zmluvách,
- *zmluvy kauzálne a zmluvy abstraktné* – kauzou rozumieme bezprostredný hospodársky dôvod vzniku právneho vzťahu a zmluvy (napr. zmena či darovanie). Kauzálne sú také zmluvy, z ktorých je ich kauza jasná. Abstraktné sú zmluvy kde nie je kauza výslovne vyjadrená alebo z nich ani nevyplýva. V súvislosti z týmto delením zmlúv je významné ustanovenie § 495 ObčZ, ktoré stanoví, že platnosti záväzku nebráni, pokiaľ nie je vyjadrený dôvod, na základe ktorého je dlžník povinný plniť. V takomto prípade je však veriteľ povinný preukázať dôvod záväzku s výnimkou hromadne vydaných cenných papierov alebo iných cenných papierov, pokiaľ zákon stanoví, že veriteľ túto povinnosť nemá,
- *zmluvy synallagmatické a zmluvy asynallagmatické* – samotný občiansky zákonník takéto rozlíšenie zmlúv nepozná. U synallagmatických zmlúv sa môže domáhať plnenia iba ten, kto už sám plnil alebo je pripravený plniť (§ 560 ObčZ). V prípade asynallagmatických zmlúv neexistuje vzájomná podmienenosť plnení,

V občianskom práve existujú aj niektoré zvláštne druhy zmlúv:

- *zmluvy v prospech tretieho* – upravené sú v § 50 ObčZ. Formou tejto zmluvy môže byť uzatvorená ktorákoľvek zmluva, či už pomenovaná alebo nie. Musí sa však stále jednať o zmluvu v prospech tretieho a nie k jeho tiazii. Zmluvnými stranami tu sú veriteľ, dlžník a tretí označovaný aj ako tertius. Ten sa stane subjektom zmluvy až keď s tým prejaví výslovne či nevýslovne súhlas. V prípade, že sa tak nestane, môže veriteľ požadovať plnenie pre seba. Keď tertius vysloví so zmluvou v prospech svojej osoby súhlas, vzniká záväzkový právny vzťah jednak medzi dlžníkom a treťou osobou a jednak medzi veriteľom a treťou osobou. Vo vzťahu k veriteľovi môže tertius vymáhať právo na plnenie, ktoré je predmetom zmluvy a ďalej práva zo zodpovednosti za vady. Práva zo zodpovednosti za škodu môže vymáhať podľa toho kto zavinil škodu buď na dlžníkovi alebo veriteľovi. V prípade, že tertius prejaví súhlas, no neskôr sa svojho práva vzdá, plní na základe dohody dlžník veriteľovi, v opačnom prípade záväzkový právny vzťah zaniká,
- *zmluva o zmluve budúcej* – podľa § 50a ObčZ sa môžu účastníci písomne zaviazvať, že do stanovenej doby uzatvoria zmluvu a pritom sa dohodnú aspoň na jej podstatných náležitostiach,
- *adhézne zmluvy* – sú to zmluvy uzatvárané opakovane s veľkým počtom zákazníkov. Ofereant stanoví obsah zmluvy pričom akceptant nemá žiaden priestor pre vyjednávanie. Tieto zmluvy sa označujú aj ako „take it or leave“. Ide hlavne o dodávky plynu, vody a podobne,
- *spotrebiteľské zmluvy* – predstavujú odklon od zásady rovnosti strán v občianskom práve za účelom ochrany slabšej zmluvnej strany (spotrebiteľa) pred dodávateľom. Sú upravené v § 52n ObčZ a jedná sa o všetky zmluvy, pokiaľ zmluvnými stranami sú na jednej strane spotrebiteľ a na druhej dodávateľ. Vzťahujú sa na všetky typové zmluvy podľa ôsmej časti občianskeho zákonníka ako aj na zmluvy nepomenované. Spadajú sem aj zmluvy zjednané na diaľku a mimo prevádzkových priestorov.

3. PORUŠENIE ZMLUVY

3.1. Porušenie zmluvy obecne

Obsah zmluvy tvoria konkrétne práva a povinnosti, ktoré sú výsledkom predchádzajúceho konsenzu zmluvných strán (tzv. *lex contractus*). V ideálnom prípade zmluvné strany dodržiavajú a plnia svoje povinnosti vyplývajúce zo zmluvy riadne a včas. Často sa však stáva, že strany neplnia svoje zmluvné záväzky vyššie uvedeným spôsobom. V tomto prípade nastupujú právne následky porušenia zmluvy, ktoré občiansky zákonník stanoví v závislosti na druhu a povahe porušenia zmluvy.

Porušenie zmluvy je protiprávne jednanie, ktoré je v rozpore s povinnosťami vyplývajúcimi pre zmluvné strany zo zmluvy. Protiprávne jednanie je takým jednaním, ktoré je právom zakázané (reprobované), je porušením právnej povinnosti (nie je právne významné, či ide o právnu povinnosť vyplývajúcu zo zmluvy či o inú právnu povinnosť stanovenú zákonom, zvanú mimozmluvná – deliktná) alebo je porušením práva. Protiprávne jednanie môže spočívať v konaní i nekonaní. Veľmi často sa pri tom jedná o porušenie povinnosti dlžníka plniť riadne a včas.

Medzi jednotlivé následky porušenia zmluvy patria:

- *omeškanie dlžníka (§ 517n ObčZ) a omeškanie veriteľa (§ 522 ObčZ).* V prípade, že niektorá zmluvná strana nesplní svoju zmluvnú povinnosť, ocitne sa v omeškaní. Do omeškania sa môže dostať ako dlžník (*mora debitoris*), tak aj veriteľ (*mora creditoris*). Omeškanie dlžníka nastáva, pokiaľ dlžník v dobe splatnosti neposkytol veriteľovi to, čo mu podľa vlastného zmluvného záväzku riadne a včas poskytnúť mal. Veriteľ sa dostane do omeškania v prípade, že v dobe splatnosti neprijal riadne ponúknuté plnenie alebo neposkytol v dobe plnenia súčinnosť potrebnú k splneniu dlhu,
- *zmluvná pokuta* – inštitút, upravený v § 544n ObčZ, spočívajúca v povinnosti zmluvnej strany, ktorá nesplnila zmluvný záväzok zaplatiť stranami zjednanú zmluvnú pokutu. Táto povinnosť vzniká aj vtedy, keď druhej strane porušením povinnosti nevznikla škoda,
- *zodpovednosť za vady* – kto prenechá inému vec za úplatu, zodpovedá za to, že táto vec v dobe plnenia alebo v záručnej dobe nemá faktické ani právne vady⁵. Zodpovednosť za vady je zodpovednosťou objektívnou, teda nezávislou na zavinení,

⁵ Knappová, M. – Švestka, J. a kol.: Občianske právo hmotné, zväzok II., 3 vydanie, Praha, ASPI, 2002, str. 58

- *zodpovednosť za škodu (§ 415 ObčZ) a bezdôvodné obohatenie (§ 451n ObčZ)* - pokiaľ porušenie zmluvnej povinnosti vedie aj k vzniku škody u druhej zmluvnej strany, má táto strana právo na náhradu vzniknutej majetkovej, poprípade i určitej nemajetkovej ujmy. Podmienkou je však existencia ďalších predpokladov vzniku zodpovednosti za škodu,
- *odstúpenie od zmluvy (§ 48 ObčZ, § 497 ObčZ)* – od riadne uzatvorenej zmluvy je možné odstúpiť iba v prípadoch stanovených zákonom alebo pokiaľ si to zmluvné strany dohodli.

Podľa § 497 ObčZ majú zmluvné strany možnosť zjednať si pre prípad odstúpenia od zmluvy odstupné, cieľom ktorého je kompenzovať výhodu jednostranného odstúpenia od zmluvy. Odstupné môže byť zjednané v peniazoch alebo aj v inom plnení. Kto však už zmluvu splnil, hoci len sčasti, nemôže už od zmluvy jednostranne odstúpiť, a to ani poskytnutím odstupného. Odstupné je treba odlišovať od zmluvnej pokuty, ktorá je funkčne určená k zaisteniu zmluvného záväzkového vzťahu.

3.2. Občianskoprávna zodpovednosť

*Občianskoprávnou zodpovednosťou sa podľa u nás prevažujúceho názoru rozumie následný (sekundárny) nepriaznivý právny následok, ktorý vznikol až porušením pôvodnej (primárnej) právnej povinnosti alebo protiprávnym úkonom a ktorý je predvídaný v sankčnej zložke príslušnej normy občianskeho práva*⁶. Nepriaznivý právny následok spočíva vo vzniku sekundárnej právnej povinnosti, ktorú zodpovedný subjekt predtým nemal.

Tejto zodpovednostnej povinnosti na strane dlžníka zodpovedá právo veriteľa, ktoré tvoria obsah nového záväzkového právneho vzťahu, vznikajúceho medzi zmluvnými stranami v dôsledku protiprávneho konania dlžníka.

Rozlišujeme tri základné druhy občianskoprávnej zodpovednosti. Konkrétne sa jedná o prípad kedy:

- povinnému subjektu vzniká nová právna povinnosť, ktorú zodpovedný subjekt pre porušením primárnej povinnosti nemal – zodpovednosť za škodu,
- k povinnosti, ktorú subjekt mal už pred porušením primárnej povinnosti, pristúpi nová právna povinnosť – zodpovednosť za omeškania,
- sa mení pôvodná právna povinnosť na inú právnu povinnosť – zodpovednosť za vady.

⁶ Knappová, M. – Švestka, J. a kol.: Občianske právo hmotné, zväzok II., 3 vydanie, Praha, ASPI, 2002, str. 59

V niektorých prípadoch dochádza aj k tzv. kumulácii rôznych druhov občianskoprávnej zodpovednosti. Ide o prípad, kedy porušením jednej primárnej povinnosti dochádza k súčasnému vzniku viacerých druhov občianskoprávnej zodpovednosti (napr. vadným plnením je spôsobená škoda). Môže však nastať aj situácia, že nesplnením primárnej povinnosti vznikne vedľa občianskoprávnej zodpovednosti aj zodpovednosť trestnoprávna či správnoprávna.

Občianskoprávnu zodpovednosť môžeme deliť na zmluvnú (*ex contractu*) a na mimozmluvnú (*ex delicto*). Zmluvná vzniká porušením povinnosti vyplývajúcej pre dlžníka zo zmluvného záväzku, zatiaľ čo k vzniku deliktnej zodpovednosti dochádza porušením zákona, podzákonného predpisu a v dôsledku škodnej udalosti.

Ďalším delením občianskoprávnej zodpovednosti je delenie na zodpovednosť subjektívnu a objektívnu. Subjektívnou zodpovednosťou je taká zodpovednosť, ktorá k svojmu vzniku vyžaduje okrem protiprávneho úkonu, škody a príčinnej súvislosti ešte aj zavinenie. *Zavinenie v občianskom práve možno obecné charakterizovať ako psychický (vnútorný) vzťah zodpovedného subjektu k jeho vlastnému úkonu, ktorý sa prieči objektívnemu právu, tj. k jeho protiprávnemu úkonu, ako aj k škode ako následku tohto protiprávneho úkonu*⁷. Zavinenie sa skladá zo zložky vôle a zložky vedenia. Podľa intenzity zavinenia môžeme rozlišovať medzi úmyslom a nedbanlivosťou. Pri úmysle je daná ako zložka vedenia tak aj zložka vôle. A práve podľa odstupňovania v zložke vôle sa úmysel delí na:

- *úmysel priamy (dolus directus)* – nastáva, pokiaľ subjekt vedel, že porušením povinnosti spôsobí alebo môže spôsobiť škodu a túto škodu spôsobiť chcel,
- *úmysel nepriamy (dolus indirectus)* – nastáva, pokiaľ subjekt vedel, že svojím protiprávnym jednaním môže spôsobiť škodu a pre prípad, že ju spôsobí bol s tým uzrozmenný.

U nedbanlivosti chýba vôľová zložka zavinenia ako predpokladu vzniku subjektívnej zodpovednosti. Dlžník nechcel a ani nebol uzrozmenný so vznikom škody. Nedbanlivosť sa na základe odstupňovania v prvku vedenia rozlišuje na:

- *nedbanlivosť vedomú* – nastáva vtedy, keď subjekt nechcel spôsobiť škodu, vedel ale, že ju spôsobí môže a bez primeraných dôvodov spoliehal na to, že ju nespôsobí,
- *nedbanlivosť nevedomá* – nastáva, keď subjekt škodu spôsobiť nechcel a ani nevedel, že ju môže spôsobiť, ale vzhľadom k svojim osobným pomerom a okolnostiam to vedieť mal a mohol.

⁷ Knappová, M. – Švestka, J. a kol.: Občianske právo hmotné, zväzok II., 3 vydanie, Praha, ASPI, 2002, str. 461

V § 447 odst. 2 ObčZ navyše občiansky zákonník spomína pojem hrubá nedbanlivosť. „Culpa lata dolo comparabitur“ je právnickou zásadou, ktorá vyjadruje, že hrubá nedbanlivosť je porovnateľná so zlým úmyslom. K zlému úmyslu prirovnával hrubú nedbanlivosť už rímsky právnik Ulpianus a charakterizoval ju ako „nevedieť to, čo vedia všetci“. Ani dnes väčšina súdnej praxe a teórie nestotožňuje pojem hrubej nedbanlivosti a nedbanlivosti vedomej. O hrubej nedbanlivosti hovoríme vtedy, pokiaľ sa subjekt dopustí porušenia určitej dôležitej povinnosti plynúcej z jeho povolania, funkcie či postavenia alebo povinnosti priamo plynúcej z právneho predpisu.

Objektívnou občianskoprávnou zodpovednosťou (aj zodpovednosť za následok) je zodpovednosť, ktorá k svojmu vzniku nevyžaduje zavinenie. Subjekt sa však tejto zodpovednosti môže preukázaním liberačných dôvodov zbaviť. Pokiaľ tu takáto možnosť pre zodpovedný subjekt existuje, hovoríme o prostej objektívnej občianskoprávnej zodpovednosti. Príkladom môže byť § 421 ObčZ, ktorý stanoví, že ten kto prevzal vec, ktorá je predmetom jeho záväzku, sa môže zbaviť zodpovednosti za vzniknutú škodu na tejto veci, pokiaľ preukáže, že k škode by bolo došlo aj inak. Pokiaľ zákon neumožňuje subjektu zbaviť sa jeho zodpovednosti, t. z. neposkytuje liberačné dôvody, hovoríme o absolútnej objektívnej občianskoprávnej zodpovednosti.

Zodpovednosť za vady a za bezdôvodné obohatenie sú zodpovednosti objektívne pričom zodpovednosť za škodu môže mať podobu ako zodpovednosti subjektívnej tak objektívnej.

Inštitút občianskoprávnej zodpovednosti má tri základné funkcie:

- *preventívna funkcia*, ktorá má za cieľ hrozbou sankcie odradiť jednotlivé subjekty od protispoločenského jednania,
- *reparačná, resp. satisfakčná funkcia*, cieľom ktorej je slúžiť k vyrovnaní porušenej ekvivalentnej majetkovej rovnováhy,
- *represívna funkcia*, ktorá slúži k potrestaniu protispoločenského chovania narušiteľa práva do budúcnosti.

Na tomto mieste svojej diplomovej práce by som sa ešte zmienil o inštitúte náhody v občianskom práve. Náhoda je situácia, pri ktorej si jednajúci neuvedomil možnosť spôsobiť škodu a vzhľadom k svojim pomerom a k okolnostiam si to ani uvedomiť nemal a nemohol. Náhoda je k tiazii poškodeného (ibaže by sa jednalo o objektívnu zodpovednosť). Náhoda sa delí na prostú a kvalifikovanú. Kvalifikovaná náhoda sa ďalej delí na vnútornú a vonkajšiu. Vnútorná kvalifikovaná náhoda má pôvod v činnosti alebo v prevádzke, o ktorú sa v danom prípade jedná. Vonkajšia kvalifikovaná náhoda naopak pôvod v činnosti alebo prevádzke,

o ktorú sa jedná nemá. Pri subjektívnej občianskoprávnej zodpovednosti neexistuje zodpovednosť za náhodu. U prostej objektívnej zodpovednosti sa zodpovedá za prostú náhodu. Pri absolútnej objektívnej zodpovednosti za kvalifikovanú náhodu, pritom často za vnútornú a menej často za vonkajšiu.

4. ZMLUVNÁ POKUTA

4.1. Súčasná právna úprava

Inštitút zmluvnej pokuty je dnes upravený v § 544 a § 545 ObčZ. Táto právna úprava je univerzálna a platí pre všetky v úvahu pripadajúce zmluvné pokuty. Vyššie uvedené ustanovenia upravujúce zmluvnú pokutu sú zaradené do časti občianskeho zákonníka pojednávajúcej o zaistení záväzku.

Uvedená právna úprava obsiahnutá v občianskom zákonníku sa vzťahuje aj na vzťahy, ktoré sa inak riadia obchodným zákonníkom 513/1991 (ďalej len ObchZ). Dôvodom je pomer špeciality ObchZ k ObčZ. Ustanovenia odchylné od ObčZ sú uvedené v § 300 až 302 ObchZ. Teda pre zmluvnú pokutu v obchodnoprávných vzťahoch platí úprava v §544 a 545 ObčZ s odchýlkami obsiahnutými v obchodnom zákonníku. Rozdiely spočívajú predovšetkým v tom, že v obchodných vzťahoch má povinnosť zaplatiť zmluvnú pokutu objektívny charakter a neexistuje možnosť vyvinieť sa z povinnosti zaplatiť konvenčnú pokutu. Ďalší rozdiel oproti občianskoprávnym vzťahom spočíva v moderačnom práve súdu vo vzťahu k zmluvnej pokute.

4.2. Povaha zmluvnej pokuty

Charakter a povaha zmluvnej pokuty sa v priebehu vývoja jednotlivých právnych úprav menili. Inštitút zmluvnej pokuty bol upravený už v obecnom občianskom zákonníku (ABGB - Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch) z roku 1811. V tomto právnom predpise plnila zmluvná pokuta predovšetkým funkciu dopredu dohodnutej náhrady škody. V tomto období teda o zmluvnej pokute nie je ešte možné hovoriť ako o spôsobe zaistenia zmluvného záväzkového vzťahu. Aj v predvojnovom návrhu občianskeho zákonníka (1937) sa ešte počítalo s pomerne úzkou väzbou zmluvnej pokuty na náhradu škody a taktiež tento návrh počítal so zmluvnou pokutou ako s určitým paušálnym odškodnením. Až v systematike občianskeho zákonníku z roku 1950 (zák. č.141/1950 Sb.) bola zmluvná pokuta po prvý krát umiestnená do časti, ktorá pojednávala o zaistení záväzku. Väzba na náhradu škody bola však aj v tejto úprave zachovaná, keď pri porušení zmluvnej povinnosti vinou dlžníka, mohol veriteľ požadovať buď splnenie zmluvnej povinnosti alebo zmluvnú pokutu. Bezprostredná väzba zmluvnej pokuty na náhradu škody bola výraznejšie opustená až zákonníkom

medzinárodného obchodu 101/1963 Sb. Tento bol však použiteľný výlučne na vzťahy so zahraničným subjektom vo sfére medzinárodného obchodu. Občiansky zákonník č. 40/1964 Sb neobsahoval úpravu zmluvnej pokuty. Právne predpisy vydávané za účelom jeho vykonania však podobné inštitúty poznali. Z doterajšieho vývoja zmluvnej pokuty je teda možné urobiť záver, že pôvodne celkom jasne paušalizovaná náhrada škody postupne nabrala charakter jedného z prostriedkov slúžiacich pre zaistenie záväzkových vzťahov.

Zmluvná pokuta je peňažná čiastka, ktorú je dlžník povinný zaplatiť veriteľovi v prípade, že nesplní svoju zmluvnú povinnosť, a to bez ohľadu na to, či porušením povinnosti vznikla dlžníkovi škoda⁸.

Zmluvná pokuta je záväzkom akcesorickým. Akcesorický vzťah pristupuje k hlavnému vzťahu a na tomto vzťahu je existenčne viazaný. Predpokladom je teda existencia dvoch vzťahov, vzťahu hlavného ako určujúceho a vzťahu akcesorického, ktorý sleduje osudy vzťahu hlavného. Príkladom môže byť okrem samotnej zmluvnej pokuty ďalej napr. ručiteľský vzťah. Pre zmluvnú pokutu to znamená, že musí existovať platná povinnosť a až potom, v prípade jej nesplnenia, je možné uvažovať o povinnosti zmluvnú pokutu zaplatiť. Tento charakter zmluvnej pokuty je v súčasnej dobe ešte zvýraznený jej priradeným k prostriedkom zaistenia záväzkových právnych vzťahov.

Ďalšou významnou vlastnosťou zmluvnej pokuty, je jej objektívna povaha. To znamená, že pokiaľ dôjde k porušeniu zmluvnej povinnosti na strane dlžníka, veriteľ nie je nijako povinný preukazovať, že na jeho strane došlo k vzniku ujmy. Dlžník má povinnosť zaplatiť zmluvnú pokutu aj keď je jasné, že vlastne jeho protiprávnym jednaním k vzniku žiadnej škody nedošlo. Občiansky zákonník síce poskytuje v § 545 odst. 3 ObčZ dlžníkovi možnosť vyvinieť sa v prípade, že porušenie povinnosti nespôsobil. Toto ustanovenie však nie je nijako viazané na vznik škody, ale na subjektívny pomer dlžníka k porušeniu zaistenej povinnosti.

Od počiatku až dodnes má konvenčná zmluvná pokuta taktiež funkciu reparačnú, uhradzovaciu a jej zmyslom je taktiež reparaovať na strane veriteľa – oprávneného - ujmy, ktoré mu vznikli v dôsledku porušenia povinnosti zo strany dlžníka, povinného⁹. Napriek tomu, že sa zmluvná pokuta postupne presunula medzi prostriedky zaistenia záväzkových vzťahov, uchovala si funkciu náhrady škody až do dnešných čias, pričom z tohto faktu vychádza aj platná právna úprava. Zmluvná pokuta je výsledkom dohody zmluvných strán, ktoré by jej výšku mali určiť predovšetkým ako reflexiu možných, v úvahu prichádzajúcich

⁸ Občiansky zákonník, komentár .10. vydanie, Praha, C.H. Beck, 2006, s. 962

⁹ Kovařík, Z.: Zmluvná pokuta, Právne rozhľady, 1999, č. 9, str. 457

škôd v prípade nesplnenia povinnosti dlžníkom. Občiansky zákonník poskytuje v § 545 odst. 3 ObčZ dlžníkovi možnosť vyhnúť sa povinnosti zaplatiť zmluvnú pokutu, pokiaľ porušenie povinnosti nezavinil. Ale zmluvné strany sa môžu dohodnúť aj na vylúčení takejto možnosti.

Na poslednom mieste vo výpočte vlastností zmluvnej pokuty by som uviedol jej sankčnú povahu. Táto funkcia zmluvnej pokuty nepatrí medzi jej prvotné funkcie a nemá ani nič spoločné s pokutami ukladanými v trestnom či správnom práve. Sankčná povaha zmluvnej pokuty vyplýva práve z faktu, že v prípade dohody, môže veriteľ požadovať po dlžníkovi podľa zmluvnú pokutu vo výške presahujúcej vzniknutú škodu. A keďže má zmluvná pokuta objektívny charakter, v prípade že na strane veriteľa nevznikla žiadna škoda, je možné v povinnosti dlžníka tento postih zaplatiť najvýraznejšie vidieť jej sankčnú povahu.

4.3. Dohoda o zmluvnej pokute

Dohoda o zmluvnej pokute je upravená v § 544 odst. 2 ObčZ. Z tohto ustanovenia je možné vyvodiť toľko, že zmluvnú pokutu je možné zjednať len v písomnej forme a ďalšou nevyhnutnou náležitosťou je stanovenie jej výšky, poprípade spôsobu jej určenia. *Pokutu je možné dohodnúť ako pre prípad nesplnenia vôbec, tak pre prípad porušenia akejkoľvek inej zmluvnej povinnosti*¹⁰. Taktiež nie je rozhodujúce ako zmluvné strany označia svoju dohodu. Týmto zaistovacím prostriedkom je možné zaistiť povinnosti vyplývajúce ako zo zmlúv výslovne v zákone upravených, tak aj zo zmlúv inomínátnych.

*Nárok na zmluvnú pokutu nezaniká v dôsledku odstúpenia od zmluvy, pokiaľ vznikol ešte pred odstúpením od zmluvy v dôsledku jej skoršieho porušenia*¹¹. V prípade, ktorého sa dotýka rozhodnutie Najvyššieho súdu uvedené pod poznámkou číslo 11., išlo o zaplatenie zmluvnej pokuty vo výške 100 000 Kč v prospech žalobkyne žalovaným. Právnym podkladom pre tento nárok žalobkyne bola dohoda o zmluvnej pokute, uzatvorená medzi ňou a žalovaným, že v prípade nezaplatenia doplatku kúpnej ceny rodinného domu do určitej lehoty, vznikne žalovanému v dôsledku porušenia jeho povinnosti záväzok zaplatiť zmluvnú pokutu vo vyššie uvedenej výške. Žalovaný svoju povinnosť nesplnil a v dôsledku toho pristúpila žalobkyňa k odstúpeniu od zmluvy. Žalovaný nielenže porušil svoju povinnosť splniť svoj pôvodný záväzok, ale s tvrdením, že odstúpením od zmluvy zanikajú okrem iného aj akcesorické právne vzťahy odmietol zaplatiť žalobkyňi aj dohodnutú zmluvnú pokutu. Žalobkyňa sa obrátila na Okresný súd v Chrudimi, ktorý vo svojom rozsudku uložil

¹⁰ Občiansky zákonník, komentár .9. vydanie, Praha: C.H. Beck, 2004, s. 962

¹¹ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 33 Odo 131/2003, ASPI

žalovanému povinnosť zmluvnú pokutu spolu s príslušným úrokom zaplatiť. Žalovaný sa následne na to odvolal ku Krajskému súdu v Hradci Králové, ktorý rozsudok súdu prvého stupňa zmenil v zmysle zamietnutia žaloby žalobkyne. Vychádzal pri tom z názoru, že v dôsledku svojej akcesorickej povahy, zanikol odstúpením od zmluvy spolu s právami a povinnosťami z nej vyplývajúcimi aj nárok žalobkyne na zmluvnú pokutu. Žalobkyňa na základe tohto druhostupňového rozhodnutia podala dovolanie na Najvyšší súd. Ten zaujal názor opačný ako krajský súd, pričom pri jeho zdôvodnení vychádzal okrem iného aj z nasledujúcich tvrdení. Odstúpením od zmluvy dochádza k zrušeniu zmluvy od samotného počiatku, pokiaľ nie je zmluvnými stranami alebo právnymi predpismi stanovené niečo iné. V takomto prípade zanikajú všetky práva a povinnosti strán, vyplývajúce im zo zmluvy. Pokiaľ už bolo podľa takejto zmluvy plnené, sú zmluvné strany povinné si toto plnenie vrátiť. Odstúpením od zmluvy zanikajú pre svoju akcesorickú povahu aj vedľajšie záväzky, ktoré sú na existencii hlavného záväzku závislé. Pokiaľ jedna zo strán od zmluvy odstúpi, vykonáva tým svoje právo aj naďalej nebyť subjektom právneho vzťahu kde druhá strana nedodržiava svoje povinnosti a uplatnením tohto práva takéto protiprávne chovanie druhej zmluvnej strany sankcionuje, hlavne za účelom náhrady jej vzniknutej škody. Odstúpením od zmluvy teda dochádza síce na strane dlžníka k zániku povinnosti plniť jeho pôvodný záväzok z pôvodného záväzkového vzťahu, nie však k zániku povinnosti plniť zmluvnú pokutu ako dôsledok porušenia pôvodnej zmluvnej povinnosti. Porušením povinnosti totižto vznikol medzi zmluvnými stranami nový právny vzťah, ktorý s tým pôvodným nemá už nič spoločného. Pokiaľ by odstúpenie od zmluvy veriteľom v dôsledku neplnenia dlžníkových povinností viedlo okrem iného k zániku už existujúceho nároku na zmluvnú pokutu, bola by v takomto prípade ohrozená zaistovacia a sankčná funkcia zmluvnej pokuty. Taktiež uhradzovacia funkcia zmluvnej pokuty by bola takýmto postupom výrazne dotknutá. *Zánik existujúceho nároku na zaplatenie zmluvnej pokuty v dôsledku zrušenia zaistenej – a druhou zmluvnou stranou nerešpektovanej – povinnosti, by de facto vo svojich dôsledkoch znamenal zo strany veriteľa nútené prepáčenie dlhu, ako následok realizácie jeho práva na zrušenie právneho vzťahu, v ktorom dlžník neplní svoje záväzky*¹². Na základe týchto tvrdení dospel Najvyšší súd k vyššie citovanému záveru.

Dôležitou súčasťou dohody o zmluvnej pokute je taktiež stanovenie povinností, porušením ktorých vzniká nárok na zaplatenie zmluvnej pokuty. Výpočet povinností, u ktorých je možné zjednať pre prípad ich porušenia zmluvnú pokutu nie je nijak obmedzený.

¹² Rozsudok Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 33 Odo 131/2003, ASPI

Takto zaistená môže byť každá platne zjednaná povinnosť. *Zaistená povinnosť však musí byť uvedená presne a určito, aby nebola zameniteľná s inými, nezaistenými povinnosťami*¹³. Pokiaľ z právnej úpravy nevyplýva nemožnosť kombinácie zákonného a zmluvného zaistenia, je nutné ich považovať za možné. Myslím si, že jednotlivé zaistovacie prostriedky sa môžu prekryvať a že tá istá povinnosť môže byť zaistená viacerými takýmito prostriedkami.

Okrem týchto nevyhnutných náležitostí, môžu byť súčasťou dohody o zmluvnej pokute aj niektoré fakultatívne náležitosti. Ide tu v prvom rade o prípad § 545 odst.1, na základe ktorého sa môžu strany dohodnúť, že zaplateným zmluvnej pokuty dochádza k zániku povinnosti dlžníka splniť aj pôvodný záväzok. Jedná sa vlastne o možnosť dlžníka sa zo svojej povinnosti vyplatiť. Zmluvná pokuta je, ako vyššie uvedené, paušalizovaná náhrada škody. To znamená, že veriteľ, ani v prípade že mu vznikla škoda presahujúca zmluvnú pokutu nemôže po dlžníkovi požadovať vyššiu sumu než je dohodnutá výška zmluvnej pokuty. Ale aj táto skutočnosť môže byť predmetom fakultatívneho ujednania medzi zmluvnými stranami. Tie sa môžu podľa § 545 odst. 2 dohodnúť, že v prípade porušenia zmluvnej povinnosti a následného vzniku škody, je dlžník povinný zaplatiť aj výšku škody presahujúcej zmluvnú pokutu. Zmluvné strany si môžu dokonca dohodnúť aj to, že vedľa zmluvnej pokuty je veriteľ oprávnený sa po dlžníkovi domáhať aj náhrady spôsobenej škody. Zákon s takouto možnosťou však nepočíta ako s pravidelnou a ani v praxi nebývajú dohody takéhoto obsahu častými. Ďalšie ujednania sa môžu týkať napríklad splatnosti či spôsobu úhrady zmluvnej pokuty.

Zaujímavá je taktiež otázka kto sa môže v dohode o zmluvnej pokute v prípade porušenia zmluvného záväzku dlžníka k jej zaplatenia. Z logiky veci vyplýva, že v prvom rade by to mal byť samotný dlžník, teda potenciálny subjekt neplnenia zmluvných povinností. Ako už bolo v mojej práci vyššie spomenuté, súčasná právna úprava zaradila zmluvnú pokutu medzi prostriedky slúžiace k zaisteniu záväzkovo právnych vzťahov kde patrí napríklad aj inštitút ručenia upravený v § 546n. ObčZ. Ručiteľ je tretia osoba, ktorá má povinnosť uspokojiť pohľadávku veriteľa v prípade, že tak neučiní dlžník. Podobné prípady sa vyskytujú aj u samotnej zmluvnej pokuty. *Pokiaľ sa zaviazal jeden z kupujúcich pre prípad omeškania so zaplatením kúpnej ceny, zaplatiť zmluvnú pokutu i za ostatných kupujúcich, nie je to samo o sebe dôvodom neplatnosti ujednania o zmluvnej pokute*¹⁴. Podkladom pre toto rozhodnutie Najvyššieho súdu bolo dovolanie žalobcov A/R. Č. a B/E. Č., v ktorom sa okrem iného domáhali nesprávneho právneho posúdenia veci súdom prvého a druhého stupňa. Na základe

¹³ Kovařík, Z.: Zmluvná pokuta, Právne rozhľady, 1999, č. 9, str. 458

¹⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 25 Cdo 186/2000, ASPI

kúpnej zmluvy predala žalovaná vyššie uvedeným žalobcom, manželom Š. a K.B. pozemkové parcely o výmere 10.610 m², všetkým ako kupujúcim do ich podielového spoluvlastníctva. Budúci spoluvlastníci uhradili žalovanej najskôr 2.000.000,- Kč z celkovej kúpnej ceny vo výške 6.000.000,- Kč. Zostávajúca časť peňazí mala byť uhradená na bankový účet žalovanej najneskôr do 14 dní od podpisu kúpnej zmluvy. Ďalej sa účastníci kúpnej zmluvy dohodli aj na tom, že pokiaľ nebude kúpna cena uhradená v stanovenej lehote, má žalobkyňa ako predávajúca nárok na odstúpenie od zmluvy, a že sa kupujúci v takomto prípade zaväzujú zaplatiť zmluvnú pokutu vo výške 500.000,- Kč. Samotný kupujúci uzavreli medzi sebou zmluvu o združení, za účelom založenia s.r.o., ktorá by sa zaoberala ťažbou pieskovca na vyššie uvedených pozemkových parcelách. Kúpna cena za dané parcely mala byť podľa zmluvy o združení zaplatená tak, že žalobcovia najskôr zaplatia žalovanej 2.000.000,- Kč a zostávajúce peniaze zaplatia zmluvné strany spôsobom stanoveným v kúpnej zmluve. Žalobcovia dodržali svoj záväzok vyplývajúci pre nich zo zmluvy o združení a poukázali žalovanej dohodnutú sumu vo výške 2.000.000,- Kč. Ostatní účastníci tejto zmluvy si však svoje povinnosti nespĺnili a tak žalovaná využila svoje právo na odstúpenie od kúpnej zmluvy. Zároveň si uplatnila svoje právo na zmluvnú pokutu a to tak, že zo sumy 2.000.000,- Kč si ponechala 500.000,- Kč a zvyšok poukázala na účet žalobcov. Žalobcovia následne podali k obvodnému súdu pre Prahu 3 žalobu, kde sa domáhali na žalovanej zaplattenia sumy 500.000,- Kč aj s úrokom vo výške 21% od 16.7.1996. Žalobcovia svoje tvrdenia opierali okrem iného o fakt, že podľa vyššie uvedenej zmluvy o združení si svoju povinnosť splnili, takže nemôžu byť postihnutí zmluvnou pokutou a ďalej, že podiel zmluvnej pokuty, ktorý by museli pri prípadnom porušení povinnosti zaplatiť činí podľa vnútorných podielov medzi kupujúcimi len ¼ z výšky zmluvnej pokuty. Obvodný súd pre Prahu 3 túto žalobu zamietol s tvrdením, že dohoda o zmluvnej pokute je platná a že v prípade, že žalobcovia plnili viac, než na nich podľa vnútorného pomeru medzi kupujúcimi pripadá, majú právo žiadať od ostatných kupujúcich plnenie, ktoré za nich po práve žalovanej poskytl. Odvolací súd sa stotožnil s názor súdu prvostupňového a žalobcovia tak nakoniec podali dovolanie až k Najvyššiemu súdu. Najvyšší súd vo svojom odôvodnení okrem iného uviedol, že pre obsah právneho vzťahu, založeného kúpnu zmluvou, je určujúce to, čo si strany na základe tejto zmluvy dohodli. Pokiaľ žalobcovia súhlasili s tým, že zaplatia zmluvnú pokutu aj v prípade, že zostatok kúpnej ceny nebude ostatnými kupujúcimi uhradený, potom názor kupujúcich, že žalovanej boli povinný zaplatiť iba ¼ zmluvnej pokuty a to iba v prípade ich vlastného omeškania je nesprávny, pretože takéto ujednanie z obsahu zmluvy nevyplýva. Najvyšší súd sa teda vyslovil, že žalobcovia mali povinnosť zaplatiť žalovanej zmluvnú pokutu, napriek

tomu, že sa vlastne oni sami v omeškaní s vlastným plnením neocitli a dovolanie nakoniec odmietol.

Osoba, ktorá zas na druhej strane môže byť oprávnená z povinnosti dlžníka zaplatiť zmluvnú pokutu je veriteľ. Jedine veriteľ môže byť oprávnený k prijatiu zaistenia záväzku od dlžníka. Zmluvné strany dohody o zmluvnej pokute sa však môžu dohodnúť, že zaplatenie zmluvnej pokuty bude smerované na tretiu osobu. V tomto prípade by sa teda jednalo o zmluvu v prospech tretieho.

4.4. Výška zmluvnej pokuty

Pre určenie primeranosti zmluvnej pokuty je potrebné poznať a zohľadňovať úlohy, ktoré má zmluvná pokuta v záväzkovom vzťahu plniť¹⁵. Zmluvná pokuta má v záväzkovo právnom vzťahu plniť predovšetkým funkciu zaisťovacia, preventívnu, uhradzovacia a v neposlednej rade aj funkciu sankčnú. Žiaden právny predpis neupravuje zmluvnú pokutu v zmysle, že by stanovoval jej presnú, absolútne možnú výšku. Vzhľadom k zachovaniu vyššie uvedených vlastností zmluvnej pokuty je to prakticky nemožné. Taktiež každé porušenie zmluvnej povinnosti sa vyznačuje rôznou mierou negatívneho dôsledku a významu vo sfére poškodeného veriteľa. Vecné vzťahy sa vyznačujú značnou mierou variability a pokiaľ by výška zmluvnej pokuty bola upravená takýmto spôsobom, mohlo by v tomto prípade dochádzať k neprimeraným tvrdomiam.

Ako som vyššie uviedol plní zmluvná pokuta predovšetkým rolu zaistenia zmluvného záväzkového vzťahu. To znamená, že má zaistiť ekonomické výhody z tohto vzťahu plynúce. Pokiaľ by sme jej funkcie zúžili iba na túto jednu vlastnosť, potom by mohla mať zmluvná pokuta jednoducho výšku predpokladaných škôd, ktoré vzniknú veriteľovi v prípade nesplnenia zmluvnej povinnosti dlžníkom. Nevyhnutnou súčasťou zaistenia záväzkovo právneho vzťahu je aj odradenie dlžníka od porušenia jeho zmluvnej povinnosti. Túto vlastnosť spĺňa odradzovacia funkcia zmluvnej pokuty. Jej cieľom je teda odradiť dlžníka od jeho protiprávneho jednania. Aby túto funkciu mohla zmluvná pokuta plniť, musí jej výška zodpovedať nielen možnej prípadnej škode, ale ju musí dostatočne prevyšovať, aby dlžníka nútila splniť jeho zmluvnú povinnosť. Má teda dlžníka odradiť od špekulácií, či sa mu predsa len viac neoplatí nesplniť zmluvný záväzok a namiesto toho zaplatiť veriteľovi dohodnutú zmluvnú pokutu.

¹⁵ Nováček, R.: Primeranosť zmluvnej pokuty a moderačné právo súdu, Právne rozhľady, 2002, č. 3, str. 117

Výhodou zmluvnej pokuty oproti klasickej náhrady škody je to, že sa jedná o paušalizovanú náhradu škody. Pokiaľ veriteľovi vznikne škoda porušením povinnosti dlžníka a táto povinnosť je zaistená dohodou o zmluvnej pokute, nemusí veriteľ preukazovať výšku vzniknutej škody. V prípade klasickej úpravy náhrady škody je niekedy problematické zistiť alebo preukázať výšku vzniknutej škody. Aj na tomto mieste musí zmluvná pokuta zodpovedať možnej škode na strane veriteľa. Zmluvná pokuta, ako inštitút zaistenia obsahu záväzkovo právneho vzťahu, by mala svojou výškou slúžiť a zodpovedať predovšetkým chráneným záujmom veriteľa a až na druhom mieste je možné sa pozerieť na to, aké dôsledky jej výška môže mať na dlžníka.

To však neznamená, že by v každom prípade mohla byť platne zjednaná zmluvná pokuta v neobmedzenej výške. Judikatúra sa týmto problémom zaoberala prípad od prípadu, pričom sa riadila posudzovaním ujedania o zmluvnej pokute s ustanovením občianskeho zákona o dobrých mravoch v § 39 ObčZ. *Zmluvná pokuta, ktorej výška výrazne prevyšuje výšku škody, ktorá skutočne vznikla v súvislosti s porušením určitej povinnosti, je neprimeraná a pre rozpor s dobrými mravmi neplatná*¹⁶. K tomuto záveru prišiel Najvyšší súd v prípade, kde žalobkyni vznikla v konečnom dôsledku povinnosť zaplatiť zmluvnú pokutu vo výške 14.000.000,- Kč, za nesplnenie povinnosti vyplývajúcej zo zmluvy o zmluve budúcej. V tejto zmluve sa žalobkyňa zaviazala okrem iného k uzatvoreniu budúcej zmluvy o kúpe nehnuteľnosti v celkovej výške 73.000.000,- Kč. Najvyšší súd vo svojom odôvodnení, na rozdiel od rozhodnutia okresného a krajského súdu, označil za zaisťovanú povinnosť v tomto prípade povinnosť žalobkyne k uzatvoreniu budúcej zmluvy podľa zmluvy o zmluve budúcej. Podľa § 39 ObčZ, je neplatný právny úkon, ktorý svojim obsahom alebo účelom odporuje zákonu, obchádza ho alebo sa prieči dobrým mravom. Pri posudzovaní výšky zmluvnej pokuty v tomto prípade, vychádzal Najvyšší súd z primeranosti zmluvnej pokuty vo vzťahu k povinnosti žalobkyne uzatvoriť budúcu kúpnu zmluvu na pomerne vysokú kúpnu cenu. Pokiaľ má byť zjednaná zmluvná pokuta z hľadiska jej súladu s dobrými mravmi primeraná funkciám ktoré má plniť, javí sa jej zjednaná výška v danom prípade neprimeraná. Svoje funkcie by zmluvná pokuta plnila rovnako dobre aj v prípade, že by bola dohodnutá v niekoľkonásobne nižšej výške a aj v tomto prípade by bola pre žalobkyňu dostatočným stimulom aby splnila svoje zmluvné záväzky. *Zmluvná pokuta zjednaná v takejto výške sa javí ako odporujúca dobrým mravom najvýraznejšie v plnení uhradzovacej funkcie*¹⁷. Vo svojej uhradzovacej funkcii má zmluvná pokuta zodpovedať predpokladanej výške prípadnej škody.

¹⁶ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 33 Odo 890/2002, ASPI

¹⁷ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 33 Odo 890/2002, ASPI

Pokiaľ však zmluvná pokuta výrazne prevyšuje výšku vzniknutej škody, je jej výška neprimeraná a odporuje dobrým mravom.

Zmluvnú pokutu možno platne zjednať aj tak, že jej výška sa bude odvíjať od doby, po ktorú bude trvať porušenie zmluvnej povinnosti¹⁸. V dohode o zmluvnej pokute sa musia strany dohodnúť na jej výške pričom túto výšku môžu určiť dvoma spôsobmi. Buď je zmluvná pokuta určená priamo stanovením konkrétnej peňažnej sumy alebo je určitý spôsob, akým bude výška zmluvnej pokuty v momente porušenia zmluvnej povinnosti určená. Prvý spôsob určenia zmluvnej pokuty je založený na dopredu dohodnutej a v priebehu doby nemennej výške zmluvnej pokuty, druhý spôsob umožňuje účastníkom aby výšku zmluvnej pokuty viazali na významné okolnosti, ktorých hodnoty však nie sú v dobe uzatvorenia zmluvy známe. Výška zmluvnej pokuty môže byť v takomto prípade odvodená napríklad z hodnoty plnenia. Zákon teda nevyžaduje, aby bola zmluvná pokuta v tomto prípade určitá presnou sumou, je však nevyhnutné určiť, akým spôsobom a podľa čoho bude výška zmluvnej povinnosti v prípade porušenia zmluvnej povinnosti určená. Zjednanie výšky zmluvnej pokuty, či spôsob jej určenia je teda vecou dohody účastníkov. V tomto judikáte zaujal Najvyšší súd stanovisko aj k pomerne frekventovanej problematike určenia výšky zmluvnej pokuty podľa doby, po ktorú bude trvať porušenie zmluvnej povinnosti. Pritom sa odvolal na predchádzajúce rozhodnutie Najvyššieho súdu ohľadne tejto problematiky. Podľa najvyššieho súdu dikcia ustanovenia § 544 odst. 2 nebráni účastníkom zmluvnej pokuty, aby ju konštruovali tak, že jej výška sa bude odvíjať od doby, po ktorú bude trvať porušenie zmluvnej povinnosti. Pokiaľ teda súd posúdi zmluvnú pokutu stanovenú ako určitú percentuálnu hodnotu z celkovej výšky pohľadávky za platnú pre jej určitosť, učiní tak v súlade s doterajšou judikatúrou súdov.

4.5. Zmluvná pokuta a úroky z omeškania

Na rozdiel od zmluvnej pokuty, ktorá je samostatným nárokom a strany si ju musia zjednať, je úrok z omeškania, ako príslušenstvo pohľadávky majetkovou sankciou stanovenou zákonom kedy veriteľovi priamo zo zákona vzniká v prípade omeškania dlžníka s platením

¹⁸ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 33 Odo 204/2001, ASPI

*peňažitého plnenie nárok na zaplataenie úrokov z omeškania*¹⁹. Zmluvná pokuta ďalej vylučuje nárok na zaplataenie náhrady škody, čo neplatí u úrokov z omeškania. V tomto rozhodnutí učinil najvyšší súd záver, že v prípade porušenia peňažitého záväzku, je dlžník povinný veriteľovi okrem zjednanej zmluvnej pokuty zaplatiť aj úrok z omeškania. Svoje tvrdenia pritom oprel o vyššie uvedené rozdiely medzi zmluvnou pokutou a úrokom z omeškania, ďalej o to, že samotný občiansky zákonník neobsahuje úpravu o súbehu zmluvnej pokuty a úrokov z omeškania a na záver, že ide dve rôzne právne inštitúty. Pokiaľ vedľa seba existuje nárok na zmluvnú pokutu a na úroky z omeškania pre porušenie tej istej povinnosti, je potrebné ďalej skúmať či zmluvná pokuta nie je neprimerane vysoká a nie je tak v rozpore s dobrými mravmi. Právny úkon sa prieči dobrým mravom, keď sa jeho obsah ocitne v rozpore s všeobecne uznávanom mienkou, ktorá vo vzájomných vzťahov medzi ľuďmi určuje, aký ma byť obsah ich jednania, aby bolo v súlade so základnými zásadami mravného poriadku demokratickej spoločnosti. Zmluvná pokuta, ktorej výška výrazne prevyšuje výšku skutočne vzniknutej škody je neprimeraná a pre rozpor s dobrými mravmi neplatná.

¹⁹ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 33 Odo 47/2002, ASPI

5. ODSTÚPENIE OD ZMLUVY

5.1. Odstúpenie od zmluvy obecne

Odstúpenie od zmluvy je výslovný, jednostranný, adresovaný a nezmeniteľný prejav vôle, ktorý smeruje k zrušeniu zmluvy a ktorý, pokiaľ je učinенý v súlade s právom, má doručením druhej strane právotvorné účinky od samého počiatku teda ex tunc²⁰.

V súčasnej právnej úprave je odstúpenie od zmluvy upravené predovšetkým v § 48 ObčZ. Avšak na toto ustanovenie nadväzuje mnoho ďalších paragrafov, kde sa s týmto pojmom stretávame.

Od zmluvy môže účastník záväzkovo právneho vzťahu odstúpiť, len keď je to stanovené v zákone alebo dohodnuté účastníkmi. Zákonných dôvodov odstúpenia od zmluvy uvádza občiansky zákonník hneď niekoľko. Príkladom môže byť ustanovenie § 575 odst. 3 ObčZ, ktoré umožňuje veriteľovi odstúpiť od zmluvy ohľadne ostatného plnenia, pokiaľ sa druhá časť plnenia stane nemožnou. Od zmluvy je ďalej možné odstúpiť pokiaľ si to účastníci dohodnú. Významný je v tomto smere § 497, ktorý sa ale vzťahuje iba na prípad, kedy si zmluvné strany vyhradili odstúpenie od zmluvy a pre tento prípad zjednali odstúpné. Touto otázkou sa Najvyšší súd zaoberal vo viacerých rozhodnutiach kde ďalej konštatoval, že *iba v týchto prípadoch je možné aplikovať druhú vetu tohto ustanovenia o nemožnosti odstúpenia od zmluvy*²¹. V nej sa stanoví, že ten kto aspoň sčasti splní alebo priame hoci aj čiastočné plnenie, nemôže už od zmluvy odstúpiť a to ani vtedy, ak poskytne odstúpné. Odstúpné slúži ako náhrada a cena za výhodu, ktorú získa zmluvná strana odstúpením od zmluvy. Musí byť zjednané v zmluve, pričom je možné sa dohodnúť aj na odstúpnom v inej, než peňažnej forme. Pokiaľ sa účastníci zmluvy dohodnú o možnosti odstúpiť od zmluvy a pritom si pre tento prípad nezjednajú odstúpné, nejde o dohodu v zmysle § 497 ObčZ, ale o dohodu podľa § 48 odst. 1 ObčZ. § 497 ObčZ sa taktiež nevzťahuje na prípady, kedy veriteľ odstupuje od zmluvy pre omeškanie dlžníka podľa § 517 ObčZ. Podľa tohto ustanovenia je dlžník, ktorý neplní svoje povinnosti riadne a včas v omeškaní. V týchto prípadoch sa porušenie povinnosti rozdeľujeme na podstatné a nepodstatné. Podstatné porušenie povinnosti nastáva, pokiaľ dlžník vedel alebo musel vedieť, že veriteľ nebude mať pri takomto porušení záujem na plnení. Pri takomto porušení môže veriteľ odstúpiť od zmluvy bez nutnosti stanoviť dlžníkovi

²⁰ Mikeš, J. – Švestka, J.: Odstúpenie od zmluvy vo vzťahu ku kúpnej zmluve o prevode nehnuteľností, Právne rozhľady, 2000, č. 7, str. 283

²¹ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 22 Cdo 2545/1999, ASPI

plnení. Pri takomto porušení môže veriteľ odstúpiť od zmluvy bez nutnosti stanoviť dlžníkovi dodatočnú primeranú lehotu k splneniu povinnosti. V opačnom prípade, teda pri nepodstatnom porušení záväzku, stanoví veriteľ dlžníkovi v omeškaní lehotu pre dodatočné plnenie. V prípade, že dlžník nesplní svoju povinnosť ani v tejto lehote, môže veriteľ od zmluvy odstúpiť.

Odstúpiť je možné iba od zmluvy, ktorá bola platne uzatvorená. Platný je taký právny úkon, ktorý spĺňa všetky náležitosti, ktoré na neho kladie zákon pod sankciou neplatnosti. Odstúpením od zmluvy, zaniká zmluva od samého počiatku, teda *ex tunc* pokiaľ zákon alebo dohoda strán nestanoví niečo iného. Odstúpiť od zmluvy môže iba dotknutá zmluvná strana. *Dohodnutého práva odstúpiť od zmluvy však nie je možné využiť tam, kde záväzok, na ktorého nesplnenie sa možnosť odstúpenia od zmluvy viazala už medzitým zanikol*²². Podobne ako iné majetkové práva, sa aj právo odstúpiť od zmluvy premlčáva. Stane sa tak buď v zvláštnej premlčacej lehote stanovenej zákonom alebo obcej trojročnej premlčacej dobe.

Pokiaľ ide o formu odstúpenia od zmluvy, tam kde bola zmluva uzatvorená písomne, je nutné aby sa aj samo odstúpenie od zmluvy uskutočnilo písomnou formou. V iných prípadoch nevyžaduje zákon pre odstúpenie žiadnu zvláštnu formu a to sa teda môže uskutočniť aj ústne. Odstúpenie od zmluvy je adresovaný a jednostranný právny úkon a účinným sa stáva tým, že dôjde adresátovi v stanovenej premlčacej a v niektorých prípadoch aj prekluzívnej lehote (§ 53 odst. 6) do dispozičnej sféry adresáta. *Aby nastali právne účinky odstúpenia od zmluvy u manželov, musí byť odstúpenie od zmluvy adresované obidvom z nich a musí sa dostať do dispozičnej sféry oboch týchto manželov*²³. K účinnosti odstúpenia nie je potrebný ani súhlas adresáta a ani rozhodnutie súdu. *Skutočnosť, že druhý účastník mohol z okolností dovodiť, že bola prejavovaná vôľa od zmluvy odstúpiť, nemá účinky dôjdenia prejaviu vôle*²⁴. Na druhej strane však v súdnej praxi prevládol názor, že pokiaľ použili zmluvné strany v zmluve či v dodatku k zmluve pojem „zrušenie zmluvy“ alebo „storno zmluvy“, nie však výslovne termín odstúpenie, vyjadrili tým aj vôľu od zmluvy odstúpiť.

5.2. Právne následky odstúpenia od zmluvy obecne

Odstúpenie od zmluvy sa vyznačuje viacerými právnymi následkami. Medzi tie najviac diskutované patria odstúpenie od zmluvy vo vzťahu ku kúpnej zmluve o prevode

²² Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. SR č. 5/1997, ASPI

²³ Občiansky zákonník, komentár .10. vydanie, Praha. C.H. Beck, 2006, s. 305

²⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1374/1998, ASPI

nehnuteľností a odstúpenie od zmluvy a vlastnícke právo tretej osoby. K obidvom týmto problematikám existuje pomerne bohatá literatúra ako v súdnej praxi tak v teórii.

Medzi ďalšie následky odstúpenia od zmluvy patrí fakt, že odstúpením dochádza k zrušeniu zmluvy od samého počiatku (*ex tunc*), pokiaľ nie je stanovené niečo iné právnymi predpismi či dohodou strán. Práva a povinnosti zo zrušenej zmluvy zanikajú. Pokiaľ už niektorá zo zmluvných strán z takto zrušenej zmluvy plnila, potom sa zmluvné strany vysporiadajú podľa zásad bezdôvodného obohatenia, ibaže by bola pre vysporiadanie stanovená zvláštna právna úprava. Pokiaľ by sa stal dôvod odstúpenia od zmluvy medzi stranami sporný, riešil by súd túto otázku ako predbežnú v spore o vydanie bezdôvodného obohatenia. Pokiaľ zo zrušenej zmluvy plnené nebolo, povinnosť plniť zo zmluvy odpadá. Pokiaľ dôjde pred odstúpením od zmluvy v dôsledku porušenia povinností dlžníka k vzniku škody na strane veriteľa a veriteľ využije svoje právo od zmluvy odstúpiť, nezaniká v tomto prípade veriteľovo právo na náhradu škody. S odstúpením od zmluvy, zaniká v dôsledku svojej akcesorickej povahy aj nárok na zmluvnú pokutu. Výnimkou je však prípad, keď nárok na zaplatenie zmluvnej pokuty vznikol ešte pred samotným odstúpením od zmluvy.

5.3. Právne následky odstúpenia od kúpnej zmluvy o prevode nehnuteľností

Ďalej sa vo svojej diplomovej práci budem venovať často diskutovanej otázke odstúpenia od kúpnej zmluvy tam, kde na základe tejto zmluvy už bolo vložené vlastnícke právo do katastra nehnuteľností a prevodca následne od tejto kúpnej zmluvy odstúpil. V praxi predstavuje najčastejší prípad odstúpenie od kúpnej zmluvy o prevode nehnuteľností z dôvodu nezaplatenia kúpnej ceny nehnuteľností. Od iných prípadov odstúpenia od zmluvy, sa prípady realizácie tohto inštitútu u zmlúv o prevode nehnuteľností v niektorých záležitostiach odlišujú.

Pri zmluvnom prevode nehnuteľností (s výnimkou stavieb spojených so zemou síce pevným základom, ale nemajúcim povahu budovy v zmysle § 27 písm. i, zákona č. 344/1992 Sb., v znení neskorších predpisov), je právnym dôvodom nadobudnutia vlastníckeho práva (*iustus titulus*) zmluva o prevode nehnuteľnosti a právnym spôsobom je (*modus acquirendi*) vklad vlastníckeho práva na základe tejto zmluvy do katastra nehnuteľností. Vlastnícke právo k vyššie uvedeným nehnuteľnostiam je predmetom zápisu do katastra nehnuteľností. S týmto zápisom sa spája aj právo kupujúceho nakladať s nehnuteľnosťou. Ďalším významným faktorom je dobrá viera tretej osoby, ktorá odvodzuje svoje právo od subjektu zapísaného v katastri nehnuteľností. Na tomto mieste je dobré pre účely komparatistiky uviesť, že

v zahraničí podobné spory z odstúpenia od kúpnej zmluvy, ktorej predmetom je nehnuteľnosť prakticky neexistujú. Príkladom môže byť Rakúsko či Španielsko. V týchto krajinách sa podobným sporom predchádza tým, že intabulačné prehlásenie, na základe ktorého sa vykoná vklad vlastníckeho práva do pozemkovej knihy, je možné vykonať iba úplným zaplatením kúpnej ceny zo strany nadobúdateľa. *U týchto kúpnych zmlúv stojí proti sebe plnenie veci individuálne určené, tj. nehnuteľnosti na strane jednej, a plnenie v peniazoch, alebo veci druhovo určenej na strane druhej*²⁵. Na rozdiel od nehnuteľnosti, sa peniaze po zaplatení hoci len časti kúpnej ceny zmiešajú u prevodcu s inými jeho peniazmi a stávajú sa tak jeho vlastníctvom. V dôsledku toho už nadobúdateľ nemôže uplatniť právo na tieto peniaze. V tomto prípade pripadá v úvahu už iba náhradná povinnosť uhradenia kupujúcim peňažnej čiastky odpovedajúcej už poskytnutému plneniu. Posledným špecifikom kúpnych zmlúv o prevode nehnuteľností je, že vlastnícke právo k nehnuteľnosti sa nepremlčiava, zatiaľ čo právo na vrátenie kúpnej ceny sa premlčiava v dvoj, resp. trojročnej lehote.

Odstúpenie od kúpnej zmluvy o prevode nehnuteľností, má podľa súdnej praxe aj vecnoprávne účinky, tzn. že uznáva bez ďalšieho obnovenie vlastníckeho práva subjektu odstupujúceho od zmluvy. Príkladom takéhoto rozhodnutia z tých novších, je rozhodnutie Najvyššieho súdu sp. zn. 30 Cdo 1641/2006. *Pokiaľ bola odstúpením od zmluvy zrušená kúpna zmluva s účinkami od počiatku, nastáva v právnych vzťahoch účastníkov zmluvy rovnaký právny stav, ako keby k zmluve vôbec nedošlo*²⁶. Zrušenie zmluvy od počiatku znamená, že zmluva stráca svoje právne účinky a že neposkytuje základ pre právne vzťahy účastníkov. Medzi účastníkmi sa zrušením zmluvy od počiatku obnovujú práva a povinnosti v tej podobe, v akej ich mali k predmetu zmluvy pred uzavretím zmluvy, a to bez zreteľa k tomu, či zmluva mala mať iba obligačnoprávne následky alebo či mala mať aj vecnoprávne účinky. Pokiaľ na základe takejto zmluvy došlo k plneniu, jedná sa o bezdôvodné obohatenie na základe právneho dôvodu, ktorý odpadol. Každý z účastníkov zrušenej zmluvy je povinný vrátiť druhému všetko, čo podľa nej dostal. Uvedené platí aj v prípade, že bola od počiatku odstúpením od zmluvy zrušená aj zmluva o prevode nehnuteľností, podľa ktorej bolo už vložené vlastnícke právo k tejto nehnuteľnosti do katastra nehnuteľností. Identický názor zaujal Najvyšší súd aj vo svojom stanovisku sp. zn. Cpjn 201/2005 zo dňa 19.4.2006. Ďalej z obsahu tohoto stanoviska vyplýva, že zrušením zmluvy od počiatku zaniká právny titul, na základe ktorého nadobúdateľ nadobudol vlastnícke právo k nehnuteľnosti. Pôvodný vlastník

²⁵ Mikeš, J. – Švestka, J.: Odstúpenie od zmluvy vo vzťahu ku kúpnej zmluve o prevode nehnuteľností, *Právne rozhľady*, 2000, č. 7, str. 285

²⁶ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 30 Cdo 1641/2006, ASPI

nehnutelnosti nikdy neprestal byť jej vlastníkom a to bez zreteľa k uzatvoreniu kúpnej zmluvy o prevode nehnuteľností. Nič na tom podľa stanoviska Najvyššieho súdu nemení ani fakt, že v prospech nadobúdateľa nehnuteľností bolo vlastnícke právo vložené do katastra nehnuteľností. V dôsledku zániku vecnoprávných účinkov zmluvy, stráca do katastra vložené vlastnícke právo svoj právny podklad. Pokiaľ tu nie je právny titul, nemôže mať ani vklad do katastra nehnuteľností uskutočnený na jeho podklade žiadne právne účinky na právne pomery účastníkov zrušenej zmluvy. Pretože k obnoveniu vlastníckeho práva predávajúceho vlastníka dochádza v týchto prípadoch zo zákona, nemôže mať podľa názoru Najvyššieho súdu takýto vklad vlastníckeho práva konštitutívne účinky, ale iba deklaratórne. Taktiež jeho výmaz sa uskutočňuje iba záznamom a nie vkladom alebo výmazom vkladu.

V odbornej literatúre však existujú mnohé názory, ktoré s týmito závermi judikatúry Najvyššieho súdu nesúhlasia. Zástancovia tohto názoru poukazujú okrem iného na to, že *doterajšia judikatúra neberie zreteľ na predel, ktorý nastal v českom právnom poriadku prijatím zákonov č. 264/1992 a č. 265/1992 Sb., a ktorý nepripúšťa, aby iba s obyčajným zrušením samotnej kúpnej zmluvy boli spojené aj vecnoprávne účinky*²⁷. Ďalej sa ich kritika zameriava na právotvorné účinky, ktoré sa týmto určujúcim, právomocným súdnym výrokom vyššie uvedeným postupom judikatúry priznávajú. Tieto súdne výroky vlastne nahrádzajú hmotnoprávny úkon odovzdania nehnuteľnosti a sami ustanovujú predávajúcemu, ktorý odstúpil od zmluvy vlastnícke právo k danej nehnuteľnosti. Za najvýznamnejší nedostatok však považujú kritici vyššie uvedeného prístupu judikatúry to, že týmto postupom dochádza k neprimerane k zásahu do jedného zo základných princípov občianskeho práva, a to do princípu rovnosti subjektov. Zmluvná strana, ktorej v dôsledku vkladu do katastra nehnuteľnosti vzniklo vlastnícke právo k predmetnej nehnuteľnosti, sa po následnom odstúpení druhej zmluvnej strany ocitá v zjavne nevýhodnom postavení a tým dochádza k vzniku neprípustnej nerovnováhy vo vzťahu prevodcu a nadobúdateľa. Táto nerovnováha spočíva v tom, že po odstúpení od zmluvy sa, na rozdiel od prevodcu, neobnovilo jej vlastnícke právo k ňou poskytnutému, druhovo určenému plneniu, teda peniazom. Peniaze, ktoré táto strana poskytla druhému zmluvnému subjektu jej totižto už nemusia byť vrátené. Toto riziko tu môže vzniknúť napríklad tým, že prevodca po zázname vlastníckeho práva v katastri nehnuteľností prevedie nehnuteľnosť na iného a zbaví sa tak jediného majetku, z ktorého mohol nadobúdateľ uspokojiť svoje nároky. Týmto taktiež súdna prax stiera rozdiel

²⁷ Mikeš, J. – Švestka, J.: Odstúpenie od zmluvy vo vzťahu ku kúpnej zmluve o prevode nehnuteľností, Právne rozhľady, 2000, č. 7, str. 287

medzi zmluvami s vecnoprávnymi účinkami a zmluvami s čisto záväzkovoprávnymi účinkami. Pritom však takéto zmluvy, môžu mať účinok aj na tretie osoby v tom zmysle, že na základe týchto zmlúv o prevode nehnuteľností dochádza k zápisu vlastníckeho práva do katastra nehnuteľností. To môže mať dopad na tretie osoby, ktoré postupujú v dobrej viere a dôvere v správnosť zápisu v katastri nehnuteľností. Tejto, podobne frekventovanej problematike sa ale budem venovať v nasledujúcej časti svojej diplomovej práce. V prípade, že dôjde k zániku zmluvy o prevode nehnuteľností odstúpením od tejto zmluvy, nestanoví občiansky zákonník presnú formu, v akej sa majú zmluvné strany medzi sebou vysporiadať. Podľa platnej právnej úpravy, by sa na túto problematiku dalo hľadieť aj tak, že medzi zmluvnými stranami vzniká vlastne záväzkový právny vzťah synallagmatickej povahy, obsahom ktorého je povinnosť zmluvných strán vrátiť si vzájomné plnenia. V prvom prípade, by sa mohlo jednať o skrytý záväzok zmluvných strán, existujúci popri záväzku hlavnom. Pokiaľ obsahom hlavného záväzku je povinnosť zmluvných strán poskytnúť si plnenia zo synallagmatickej zmluvy s vecným plnením, obsahom vyššie uvedeného skrytého záväzku je povinnosť zmluvných strán si v prípade porušenia zmluvnej povinnosti vydať už poskytnuté plnenia. Aj vrátenie už prijatých plnení po zániku zmluvy by podliehalo podmienenosti vzájomných protiplnení a aj tieto nároky by podobne ako nároky na poskytnutie plnenia zo zmluvy podliehali premlčaniu v obecnej premlčacej dobe, bez ohľadu na to, v čom to ktoré plnenie spočíva. V praxi sa však viac presadzuje druhý názor, podľa ktorého sa zmluvné strany majú po zrušení zmluvy od začiatku, vysporiadať podľa ustanovení o bezdôvodnom obohatení. Teda že po odstúpení od zmluvy vzniká medzi stranami záväzkový právny vzťah z bezdôvodného obohatenia synallagmatickej povahy. Na základe tohto právneho vzťahu, by každá zmluvná strana mala vrátiť druhému zmluvnému subjektu plnenie prijaté na základe zmluvy. K tomu môže dôjsť buď na základe dohody medzi prevodcom nehnuteľnosti a jej nadobúdateľom alebo na základe žaloby s petitom znejúcim na plnenie a nie na určenie, ako sa v súdnej praxi väčšinou deje.

Prípady odstúpenia od zmluvy o prevode nehnuteľností pre nezaplatenie celej kúpnej ceny bez toho aby došlo k prevodu tejto nehnuteľnosti nadobúdateľom na tretiu osobu alebo k inej zmene jej identity (napr. zástavné práva) je možné v zásade riešiť po právnej úprave prijatej zákonmi č. 264/1992 a č. 265/1992 dvoma spôsobmi.

Tým prvým je dohoda, kde zmluvné strany označia odstúpenie od zmluvy predávajúcim za nesporné a na základe ktorého je možné vykonať vklad vlastníckeho práva

prevodcu nehnuteľnosti do katastra nehnuteľností²⁸. Tento vklad uskutočnený na základe dohody medzi zmluvnými stranami, by mal právne účinky od doručenia návrhu na vklad vlastníckeho práva katastra nehnuteľností. Až do samotného vkladu vlastníckeho práva do katastra nehnuteľností zostáva z dôvodu ochrany tretích osôb v dobrej viere vlastníkom tejto nehnuteľnosti jej nadobúdateľ.

Tým druhým spôsobom vyriešenia celej situácie je žaloba prevodcu k súdu s petitom na plnenie a nie na určenie, ako to bolo v doterajšej praxi súdov obvyklé. V tomto prípade, by sa prevodca domáhal vydania rozsudku, kde by súd stanovil nadobúdateľovi povinnosť nehnuteľnosť vydať prevodcovi a zároveň strpieť v prospech prevodcu zápis vlastníckeho práva do katastra nehnuteľností. Tento spôsob riešenia nastalej situácie pripadá v úvahu hlavne vtedy, keď nedôjde k dohode medzi stranami alebo je medzi nimi sporné samotné odstúpenie od zmluvy prevodcom. Súd by túto otázku v rámci sporu o plnenie riešil ako otázku predurčujúcu pre rozhodnutie vo veci samej. Aj vlastník hnutelnej veci by sa v prípadnom spore, po tom ako by odstúpil od zmluvy, domáhal svojho práva žalobou na vydanie veci. Rovnako je to aj u pravého dediča, ktorý sa domáha vydania predmetu dedičstva na dedičovi nepravom. Aj v tomto prípade ide o žalobu na plnenie.

Preto je možné konštatovať, že riešenie, ktoré berie pri odstúpení od kúpnej zmluvy o prevode nehnuteľností na zreteľ ako záväzkovo právne, tak vecnoprávne aspekty, lepšie zohľadňuje predeľ v českej právnej úprave, ktorý nastal prijatím zákonov 264/1992 a 265/1993 Sb.

5.4. Odstúpenie od zmluvy o prevode nehnuteľností a vlastnícke právo tretej osoby

Na tomto mieste diplomovej práce by som sa venoval snád' v súčasnosti ešte pálčivejšej problematike spočívajúcej vo vzťahu odstúpenia od zmluvy a vlastníckeho práva tretej osoby. Spolu s predchádzajúcou problematikou odstúpenia od zmluvy o prevode nehnuteľností sa jedná o dve spojené nádoby, ktoré spolu súvisia. Na úvod treba konštatovať, že aj v tomto prípade väčšina súdnej praxe zaujala na danú otázku opačný názor než odborná literatúra.

V prvom rade by som sa zmienil o stanovisku Najvyššieho súdu zo dňa 19.4. 2006 k § 48 odst. 2 zák. č. 40/1964., občiansky zákonník, v znení neskorších predpisov. *Odstúpením od*

²⁸ Mikeš, J. – Švestka, J.: Odstúpenie od zmluvy vo vzťahu ku kúpnej zmluve o prevode nehnuteľností, Právne rozhľady, 2000, č. 7, str. 289

*zmluvy zaniká právny titul, na základe ktorého nadobudol účastník zmluvy vlastnícke právo, a obnovuje sa pôvodný stav i v prípade, že nadobúdateľ, skôr než došlo k odstúpeniu od zmluvy, nehnuteľnosť previedol na ďalšiu osobu*²⁹. Toto je možné označiť ako hlavný záver vyššie uvedeného stanoviska Najvyššieho súdu ČR. Aj samotný Najvyšší súd priznal, že v danej problematike existovala v minulosti rôzna súdna judikatúra a to dokonca aj v rozhodovaní jednotlivých senátov Najvyššieho súdu. Z odôvodnenia tohto stanoviska ďalej čítame, že *zrušením zmluvy od začiatku stráca zmluva nielen právne účinky, ale hlavne sa od počiatku obnovujú medzi účastníkmi zmluvy práva a povinnosti v tej podobe, v akej ich mali k predmetu zmluvy pred jej uzatvorením*.³⁰ Pritom sa neberie zreteľ na to, či zmluva mala mať len účinky obligačné alebo aj vecnoprávne. Pokiaľ došlo k plneniu na základe takejto zmluvy, ide o bezdôvodné obohatenie, získané z plnenia z právneho dôvodu, ktorý odpadol, a účastníci sú si povinný vrátiť to, čo si podľa zmluvy poskytli ako plnenie. To isté platí aj pre zmluvy o prevode nehnuteľností, kde dochádza k vkladu vlastníckeho práva do katastra nehnuteľností. Podľa Najvyššieho súdu je prevodca napriek uzatvorenej zmluve stále vlastníkom danej nehnuteľnosti a nikdy vlastníkom ani neprestal byť. Zrušením zmluvy sú týmto odstránené aj účinky vkladu vlastníckeho práva do katastra nehnuteľností v prospech nadobúdateľa. Následný zápis do katastra nehnuteľností, ktorým by malo prejsť vlastnícke právo na prevodcu má iba deklaratórne účinky, keďže k prevodu vlastníckeho práva dochádza už na základe zákona.

*Popísaný záver platí taktiež v prípade, že nadobúdateľ, skôr než došlo k odstúpeniu od zmluvy previedol nehnuteľnosť na tretiu osobu*³¹. Pretože nadobúdateľ nikdy nebol vlastníkom predmetnej nehnuteľnosti, nemohol podľa Najvyššieho súdu ani previesť vlastnícke právo, ktoré sám nemal na tretiu osobu. *Názor, ktorý obmedzuje možné účinky odstúpenia od kúpnej alebo inej zmluvy o prevode vlastníctva k nehnuteľnosti len na právne vzťahy účastníkov zmluvy, vo svojom základe spočíva na odmietaní účinkov odstúpenia od zmluvy „od počiatku“, čo je v zjavnom rozpore s celkom jednoznačnou dikciou § 48 odst. 2 ObčZ a so zmyslom a účelom tohto ustanovenia, smerujúcemu k ochrane právneho postavenia osoby, v prospech ktorej bolo odstúpenie od zmluvy založené*³². Závery Najvyššieho súdu, ktoré doteraz učinil v danej problematike, nie je možné podľa neho spochybňovať ani odvolávaním sa na princíp ochrany dobrej viery tretej osoby, ani princípom právnej istoty či šetrenia nadobudnutých práv. Ochrana dobrej viery totižto podľa Najvyššieho súdu neplatí v českom

²⁹ Stanovisko Najvyššieho súdu, sp. zn. Cpjn 201/2005, ASPI

³⁰ Stanovisko Najvyššieho súdu, sp. zn. Cpjn 201/2005, ASPI

³¹ Stanovisko Najvyššieho súdu, sp. zn. Cpjn 201/2005, ASPI

³² Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 31 Cdo 2808/2004, ASPI

právnom poriadku obecne, ale iba v zákonom stanovených prípadoch. Princípy dobrej viery a ochrana nadobudnutých práv patria k základom právneho štátu rovnako ako zásady ochrany vlastníctva doterajšieho vlastníka a „pacta sunt servanda“. Každý, kto poukazuje na svoju dobrú vieru, vychádzajúcu zo zmluvy, nutne musí byť pripravený rešpektovať práva, ktoré na základe inej zmluvy nadobudla iná osoba³³. Pokiaľ sa teda tretia osoba domáha ochrany svojich práv k nehnuteľnosti nadobudnutých síce v dobrej viere, ale na základe zmluvy s nadobúdateľom, ktorý nesplnil svoju povinnosť voči prevodcovi, nemôže túto ochranu svojho práva v konečnom dôsledku požadovať súčasne s tým, že by nerešpektoval práva pôvodného prevodcu a princípy ochrany jeho vlastníctva a dobrej viery v rešpektovaní postupu stanoveného zákonom.

Zásadu „právnej istoty“ súčasne nie je možné vykladať jednostranne a „právna istota“ nemôže byť založená na tom, že by sa bez náhrady (bez zaplatenia zjednanej kúpnej alebo inej ceny) stal vlastníkom nehnuteľnosti ten, kto ju získal skôr, než prevodca stačil od zmluvy v súlade s § 517 odst. 1 ObčZ odstúpiť³⁴.

Podľa Najvyššieho súdu, priznanie vlastníckeho práva tretej osobe na základe jej dobrej viery bez toho, žeby bola zaplatená kúpna cena nehnuteľnosti pôvodnému prevodcovi, súčasne predstavuje aj porušenie čl. 11 odst. 4, pretože prevodcovi odoberá vlastnícke právo ináč, než na základe zákona a bez poskytnutia náhrady.

Popri tomto názore zastávanom Najvyšším súdom, existuje početná skupina jeho odporcov. Ani samotný Najvyšší súd nie je do dnešného dňa jednotný v názraní na danú problematiku. K vyššie uvedenému stanovisku bolo pripojené aj stanovisko sudcov (napr. JUDr. Jiřího Spáčila, CSc.), ktorí zastávajú názor opačný.

Pre podporu argumentov tohto názorového prúdu je tu rozhodnutie Najvyššieho súdu zo dňa 17.11.1999 sp. zn. 22 Cdo 1186/1998. V tomto rozhodnutí sa okrem iného konštatuje, že v občianskom práve sa tradične uplatňuje zásada ochrany dobrej viery. *Preto je treba dovodiť, že v prípade, kedy prevodca, ktorý je vlastníkom nehnuteľností, túto nehnuteľnosť prevedie do vlastníctva nadobúdateľa, nemôže dodatočné odpadnutie právneho dôvodu, na základe ktorého sa nadobúdateľ stal vlastníkom veci mať za následok zánik vlastníckeho práva nadobúdateľa, ktorý nadobudol nehnuteľnosť v dobrej viere³⁵. V § 457 ObčZ, ktorý rieši dôsledky odstúpenia od zmluvy sa stanoví, že pokiaľ je zmluva neplatná alebo zrušená, je každý z účastníkov tejto zmluvy povinný vrátiť druhému všetko, čo podľa nej dostal. Na*

³³ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 31 Cdo 2808/2004, ASPI

³⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 31 Cdo 2808/2004, ASPI

³⁵ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1186/1998, ASPI

tento paragraf potom nadväzuje § 458 odst. 1 ObčZ, ktorý stanoví, že v prípade bezdôvodného obohatenia musí byť vrátené všetko, čo bolo týmto bezdôvodným obohatením získané. Pokiaľ však toto možné nie je, hlavne keď obohatenie záležalo vo výkonoch, musí byť poskytnutá peňažná náhrada. Z tohto ustanovenia zákona Najvyšší súd dovodil, že zákon počíta aj s variantom nemožnosti vydania toho, čo účastník na základe takejto zmluvy nadobudol. Vo veci, ktorá bola obsahom vyššie uvedeného rozhodnutia Najvyššieho súdu nejde teda o nadobudnutie veci od nevlastníka, ale o nadobudnutie od vlastníka, pričom právny dôvod vlastníctva prevodcu odpadol až potom, čo vec nadobudla do vlastníctva tretia osoba. Proti tomuto rozhodnutiu podala žalobkyňa sťažnosť Ústavnému súdu, ktorý o nej rozhodol v náleze II. ÚS 77/2000. *Z právneho vzťahu vznikajú práva a povinnosti, ktoré sa týkajú iba strán tohto vzťahu*³⁶. Z obsahu nálezu ďalej čítame: vzťah medzi zmluvnými stranami, aj pokiaľ ide o odstúpenie od zmluvy sa môže týkať jedine týchto zmluvných strán a nemôže mať vplyv na postavenie tretej strany, ktorá v dobrej viere nadobudla vlastnícke právo k predmetnej veci. Vzťah medzi prevodcom a nadobúdateľom po odstúpení od zmluvy je vzťahom obligačným a nie vzťahom vecnoprávnym. Preto sa sťažovateľka nemôže dovolávať čl. 11 odst. 1 Listiny základných práv a slobôd, ktorý poskytuje ochranu vecným právam. Sťažovateľka urobila chybu aj v tom, že nezaistila svoje vlastnícke právo k predmetnej nehnuteľnosti vecne právnymi prostriedkami, vrátane vyznačenia v katastri nehnuteľností. Ako náhle bolo vlastnícke právo v prospech nadobúdateľa vložené do katastra nehnuteľností, mohol tento s predmetnou nehnuteľnosťou ako jej vlastník disponovať. Odstúpenie prevodcu od zmluvy o prevode nehnuteľností, môže mať podľa názoru Ústavného súdu dopad iba na vzťah medzi prevodcom a nadobúdateľom a v žiadnom prípade nie na tretieho, ktorý predmetnú nehnuteľnosť nadobudol v dobrej viere. Naopak, práve tento tretí by sa mohol domáhať ochrany svojho vlastníckeho práva proti prevodcovi podľa čl. 11 Listiny základných práv a slobôd. *Záväzkový vzťah medzi zmluvnými stranami, kam patrí aj odstúpenie od zmluvy, sa môže takto opätovne prejaviť iba medzi zmluvnými stranami. Predovšetkým nemôže dôjsť k reštitúcii v prípade, kde nadobúdateľ už nemal nehnuteľnosť, ktorá bola predmetom kúpy už vo svojom vlastníctve*³⁷.

Jedným zo základných princípov, na ktorom je postavený právny štát, je princíp právnej istoty. Jeho súčasťou je aj istota, že budú šetrené práva nadobudnuté v dobrej viere. Súčasťou zásady ochrany dobrej viery (bona fides), je pravidlo, že zákon má byť vykladaný tak, aby nebol poškodený ten, kto jednal v dobrej viere, že jedná po práve. Podľa princípu

³⁶ Nález Ústavného súdu ČR, II. ÚS 77/2000, ASPI

³⁷ Nález Ústavného súdu ČR, II. ÚS 77/2000, ASPI

právnej istoty, ďalej musí mať subjekt možnosť zistiť, podľa akých pravidiel sa má, môže alebo musí v danom okamihu chovať. Pokiaľ by sme pristúpili na názor Najvyššieho súdu vyjadrený v jeho stanovisku a súhlasili by sme s tým, že odpadnutím právneho dôvodu, na základe ktorého nadobudol vlastníctvo k veci ktorýkoľvek z právnych predchodcov vlastníka tento vlastník svoje vlastníctvo stráca, došlo by tým k porušeniu základov právneho štátu spočívajúcich okrem iného na princípoch právnej istoty. V takomto prípade by si vlastník veci nemohol byť nikdy istý svojím nadobudnutým vlastníctvom. *Pravdepodobne by mu nepomohlo ani uplynutie desaťročnej premĺčacej doby, pretože nadobudnutie práva vydržaním môže uplatňovať iba oprávnený držiteľ, nie však osoba, ktorá preukázateľne a nepochybné vlastníkom bola*³⁸. Paradoxne teda zatiaľ čo ten, kto nadobudol na základe absolútne neplatnej zmluvy oprávnenú držbu by po desiatich rokoch vlastníctvo k predmetnej nehnuteľnosti vydržal, ten, kto nadobudol vlastníctvo podľa platnej zmluvy by si ním nikdy nemohol byť istý. Tým by vlastne funkcia vlastníckeho práva, ktoré je absolútnym právnym panstvom nad vecou, bola dotknutá obligačnými vzťahmi právnych predchodcov vlastníka, s ktorými on nemal nič spoločné.

Na tomto mieste je vhodné, v súvislosti s dobrou vierou tretej osoby, sa zmieniť aj o katastri nehnuteľností a jeho funkciách. Okrem iných negatívnych dopadov, by mal obsah stanoviska Najvyššieho súdu vplyv aj na samotný kataster a základné zásady, na základe ktorých tento súbor údajov o nehnuteľnostiach funguje. Jednou zo spomínaných základných zásad, ktorými sa kataster nehnuteľností riadi je zásada materiálnej publicity. Podľa tejto zásady, ten, kto vychádza z údajov zapísaných v katastri nehnuteľností po 1. 1. 1993 je v dobrej viere, že stav zápisu zodpovedá skutočnému stavu, ibaže vedel alebo musel vedieť, že nezodpovedá. Nadobúdateľ nehnuteľnosti (v našom prípade tretia osoba), by sa za takejto aplikácie občianskeho zákonníka nemohol spoľahnúť ani na to, že si na katastri nehnuteľností riadne overil vlastníctvo scudziteľa (v našom prípade nadobúdateľa). Kataster nehnuteľností by tým v podstate stratil jednu zo svojich základných funkcií. Taktiež by bola otvorená cesta rôznym podvodom, spočívajúcim vo fiktívnom prevode nehnuteľností na nastrčenú osobu, ktorá by ju previedla ďalej, na nič netušiaceho a v konečnom dôsledku poškodeného tretieho, ktorý by prišiel nielen o zaplatenú kúpnu cenu, ale ešte aj o nehnuteľnosť.

Samozrejme sa nedá zabúdať ani na pôvodného vlastníka a prevodcu predmetnej nehnuteľnosti. Pokiaľ zrušením zmluvy neprejde vlastnícke právo opäť na neho, aj on utrpí škodu v podobe nezaplátenej celej výšky kúpnej ceny. Je tu podľa mňa však pár argumentov,

³⁸ Spáčil, J.: Odstúpenie od zmluvy o prevode nehnuteľností v prípade, že nehnuteľnosť už bola prevedená na tretiu osobu, *Súdne rozhľady*, 2001, č. 6, str. 184

ktoré hovoria v jeho neprospech. Predovšetkým, na rozdiel od tretej osoby, mohol mať a aj mal prevodca vplyv na obsah zmluvy o prevode nehnuteľností uzatvorenej s nadobúdateľom. Prevodca sa tým, že previedol nehnuteľnosť na daného nadobúdateľa dopustil v istej miere aj neopatrnosti spočívajúcej v tom, že previedol nehnuteľnosť na insolventného či neseriózneho nadobúdateľa. Každý musí niesť dôsledky svojej vlastnej neopatrnosti, pričom nie je možné jej dôsledky prenášať na tretiu osobu, v našom prípade osobu, ktorá v dobrej viere a v súlade s právnymi predpismi nadobudla vlastníctvo k predmetnej nehnuteľnosti. *Býva síce namietané, že súčasťou bežnej opatrnosti kupujúceho je si overiť, aký bol nadobúdajúci titul jeho predchodcu (s tým je možné u nehnuteľnosti súhlasiť) a či tu nie sú možné dôvody pre odstúpenie od zmluvy (s tým už súhlasiť možné nie je), pretože tieto dôvody môžu byť rôzne a môžu sa vyskytovať u celej rady predchodcov, takže sú v mnohých prípadoch prakticky nezistiteľné*³⁹. Prevodca v prvom rade nemal nehnuteľnosť prevádzať bez toho, aby mu nadobúdateľ zaplatil riadne kúpnu cenu alebo aby mu aspoň poskytol riadne záruky. Zaplatenie kúpnej ceny si mohol prevodca zaistiť taktiež inými prostriedkami zaistenia záväzkového právneho vzťahu, než len možnosťou odstúpenia od zmluvy. Navyše by bola možná aj situácia, kde by vlastnícke právo tretej osoby k predmetnej nehnuteľnosti zaniklo aj v prípade, že by od zmluvy odstúpil ten, od ktorého vlastnícke právo priamo nadobudla a to nadobúdateľ. Vlastnícke právo právoplatného vlastníka nehnuteľnosti by tak napriek jeho dobrej viere stálo na krehkých základoch a skutočnostiach, ktoré on sám, napriek tomu že má k predmetnej nehnuteľnosti absolútne právne panstvo nijak ovplyvniť nemohol a ani neovplyvnil.

Z vyššie uvedených dôvodov by som sa priklonil na stranu stanoviska, ktoré je opačné, ako názor Najvyššieho súdu ČR. Myslím si, že v záujme zachovania princípu právnej istoty a základov právneho štátu je nutné chrániť tretiu osobu, ktorá nadobudla vlastnícke právo v dobrej viere, podloženej navyše nie nejakými jej subjektívnymi zisteniami, ale dôverou v zápis vo verejnom súbore informácií o nehnuteľnostiach, slúžiacemu okrem iného presne k tomuto účelu.

³⁹ Spáčil, J.: Odstúpenie od zmluvy o prevode nehnuteľností v prípade, že nehnuteľnosť už bola prevedená na tretiu osobu, *Súdne rozhľady*, 2001, č. 6, str. 671

6. ZODPOVEDNOSŤ ZA ŠKODU

6.1. Zodpovednosť za škodu obecne

Občianskoprávna zodpovednosť za škodu je právny inštitút, ktorý poskytuje ochranu majetkovým vzťahom a záujmom fyzických a právnických osôb. Zodpovednosť za škodu sa delí na obecnú zodpovednosť upravenú v § 420 a 420a ObčZ a ďalej na zodpovednosť zvláštnu upravenú v § 421n ObčZ. Obecná zodpovednosť za škodu sa uplatní v prípade, že konkrétny prípad vzniku škody nie je možné subsumovať pod niektorý z prípadov zvláštnej zodpovednosti za škodu. Prípady zvláštnej zodpovednosti za škodu sa líšia tým, že stanovia samostatné podmienky pre vznik zodpovednosti za škodu so zreteľom k zvláštnemu charakteru situácií, ktorých sa dotýkajú.

Zodpovednosť za škodu má dve hlavné funkcie. Tou prvou je funkcia uhradzovacia (reparačno – satisfakčná), ktorej význam spočíva v čo najrýchlejšom a najúplnejšom nahradení spôsobenej škody. Rozsah náhrady škody predstavuje výšku škody, ktorú je zodpovedný subjekt povinný nahradiť poškodenému. Pritom platí zásada plnej náhrady škody, to znamená že zodpovedný je povinný nahradiť poškodenému skutočnú výšku škody. No zároveň nesmie ísť o náhradu vyššiu, než je výška samotnej škody. Inštitút náhrady škody neslúži na získavanie majetkových prospechov. Podľa § 450 ObčZ, môže súd z dôvodov zvláštneho zreteľa hodných náhradu škody primerane znížiť. Pod pojmom dôvody zvláštneho zreteľa hodné uvádza zákon najmä spôsob ako k škode došlo, osobné a majetkové pomery škodcu (fyzickej osoby) a pomery samotného poškodeného, opäť fyzickej osoby. Zníženie však nie je možné v tom prípade, pokiaľ ide o škodu spôsobenú úmyselne. Škoda sa delí na škodu na veciach (na majetku), tzv. škodu vecnú a na škodu na zdraví. V prípade škody na majetku sa hradí skutočná škoda (damnum emergens) a ušlý zisk (lucrum cessans). Čo si vlastne máme pod týmito pojmami predstavovať zadefinujem v ďalšej časti tejto diplomovej práce.

Druhová, veľmi významnou funkciou náhrady škody, je jej preventívna funkcia. Cieľom tejto funkcie náhrady škody je predchádzať zbytočnému vzniku škôd. Avšak táto funkcia inštitútu náhrady škody k úplnej a dôslednej ochrane právnych vzťahov vždy nepostačuje, pretože napriek snahám k škodám dochádza a dochádzať aj bude. V takomto prípade nastupuje vyššie opísaná reparačná funkcia náhrady škody. Ako vidno, obidve tieto funkcie spolu súvisia a navzájom na seba nadväzujú. Preventívnu funkciu je možné deliť na

generálnu prevenciu a špeciálnu prevenciu. Generálna prevencia je zachytená v § 415 ObčZ, kde sa stanoví, že každý je povinný počínať si tak, aby nedochádzalo k škodám na zdraví, na majetku, na prírode a životnom prostredí. *Toto ustanovenie vyjadruje obecnú prevenčnú povinnosť, ktorá sa vzťahuje na všetkých účastníkov občianskoprávných vzťahov a vzťahuje sa samozrejme aj na toho, komu riziko škody hrozí*⁴⁰. Toto ustanovenie občianskeho zákonníka obsahuje nielen povinnosť dodržiavať povinnosti uložené zákonom alebo zmluvou, ale správať sa natoľko obozretne aby nedochádzalo k vzniku škôd všeobecne. Porušenie povinnosti, ktorá vyplýva z §415 ObčZ predstavuje protiprávne jednanie. Zodpovednou v tomto prípade nebude osoba, ktorá zachová bežnú mieru opatrnosti, primeranú danej konkrétnej situácii aby nedochádzalo k vzniku škôd. Uplatnenie § 415 ObčZ prichádza v úvahu vtedy, keď konkrétne jednanie nie je možné subsumovať pod určitú právnu úpravu. Z judikatúry je možné uviesť ako príklad rozhodnutie Najvyššieho súdu sp. zn. 25 Cdo 2471/2000, kde Najvyšší súd dovodil povinnosť vlastníka pozemku predchádzať opatreniami zamedzujúcimi či znižujúcimi možnosť vzniku škody pádom stromu na susedný pozemok. Špeciálna prevencia je zachytená v § 417 ObčZ. Ten stanoví povinnosť subjektu, ktorému škoda hrozí. Obsahom tejto povinnosti je zakročenie k odvráteniu hroziacej škody spôsobom, primeraným okolnostiam ohrozenia. Zmysel tohto ustanovenia teda spočíva v stanovení zvláštnej právnej povinnosti každej fyzickej alebo právnickej osobe k odvráteniu hroziacej alebo zmierneniu už nastanej škody. Merítkom pre hodnotenie primeranosti spôsobu zákroku voči hroziacej škode môže byť druh a intenzita ohrozenia, možnosti samotného ohrozenia či situácia, ktorá ohrozením nastala. Ďalej to môžu byť aj úcta k dobrým mravom a susedské spolunažívanie. Pokiaľ sa v danom prípade jedná o vážne ohrozenie, má ohrozený subjekt možnosť domáhať sa návrhom na začatie konania u súdu, aby ohrozovateľovi bola stanovená povinnosť vykonať určité vhodné a primerané opatrenia za účelom odvrátenia škody. Toto opatrenie môže spočívať jednak v povinnosti zdržať sa určitého jednania, ale aj v povinnosti uskutočniť určité jednanie, prostredníctvom ktorého by bolo ohrozenie odvrátené. Návrh na takéto rozhodnutie súdu je však možné podať iba v prípade, že ešte len hrozí vznik škody. *Žaloba na odvrátenie hroziacej škody môže byť úspešná iba vtedy, keď je tu vážne ohrozenie v dobe rozhodovania súdu*⁴¹. Pokiaľ toto ohrozenie spočíva v jednaní žalovaného, je potrebné aby k tomuto jednaniu už došlo alebo aby bolo aspoň preukázané, že žalovaný takto zamýšľa jednať. Nestačí tu len možnosť, že žalovaný by takto eventuálne mohol v budúcnosti jednať. Pokiaľ škoda už vznikla, môže sa poškodený domáhať súdnou cestou uložením povinnosti

⁴⁰ Občiansky zákonník, komentár .10. vydanie, Praha: C.H. Beck, 2006, s. 696

⁴¹ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 22 Cdo 2824/2000

zdržať sa presne vymedzeného rušenia. Ohrozený sa však nemôže domáhať aby súd uložil tretej osobe opatrenie k odvráteniu ohrozenia, ktoré nesúvisí s hroziacou škodou. Taktiež sa ohrozený nemôže domáhať ochrany proti oprávnenej či dovolenej činnosti. To neplatí pokiaľ je táto činnosť vykonávaná protiprávne alebo v rozpore s daným povolením.

Pokiaľ ohrozený nesplní povinnosť stanovenú mu v § 417 odst. 1 ObčZ, nesie podľa § 441 ObčZ škodu pomerne k tomu, do akej miery sa nesplnením zakročovacej povinnosti spolupodieľal na vzniku tejto škody. Ak bola škoda spôsobená iba jeho vlastným zavinením, nesie ju sám poškodený.

Zodpovednosť za škodu nemá represívnu funkciu. Jej účelom je náhrada vzniknutej škody. Represívnu úlohu, na rozdiel od občianskeho práva, spĺňajú sankcie v trestnom a správnom práve.

Zodpovednosť za škodu je možné, okrem delenia na obecnú a zvláštnu, ďalej rozdeliť na zodpovednosť za škodu objektívnu a subjektívnu. Predpokladom vzniku subjektívnej zodpovednosti za škodu (§ 420 ObčZ) je okrem iného zavinenie na strane škodcu. Naopak, objektívna zodpovednosť zachytená v § 420a ObčZ nevyžaduje pre svoj vznik zavinenie a škodca sa postihuje bez toho, či porušenie povinnosti spôsobil alebo nie. V určitých prípadoch objektívnej zodpovednosti má však škodca možnosť zbabiť sa zodpovednosti za škodu, pokiaľ preukáže, že k nej došlo z liberačných dôvodov.

Posledným delením zodpovednosti za škodu, ktoré by so uviedol, je delenie na zodpovednosť za zmluvnú škodu a zodpovednosť za deliktnú alebo mimozmluvnú škodu. V českom občianskom zákonníku sa takéto delenie nevyskytuje a zodpovednosť za škodu upravuje z tohto hľadiska jednotne.

V praxi sa môžu vyskytnúť aj prípady konkurencie zodpovedností za škodu. Dochádza k nim v prípade, kedy jedno jednanie naplní viac skutkových podstát zodpovednosti za škodu. O tom, ktorá z viacerých zodpovedností sa uplatní, rozhoduje v konečnom dôsledku zákonné ustanovenie alebo voľba poškodeného. Pokiaľ poškodený voľbu neučiní, riadi sa súd jeho záujmami a aplikuje ten právny predpis, ktorý mu zaručí čo najúčinnjšiu nápravu.

6.2. Predpoklady vzniku zodpovednosti za škodu

Predpoklady vzniku občianskoprávnej zodpovednosti za škodu podľa § 420 ObčZ sú nasledovné:

- *porušenie právnej povinnosti (protiprávny úkon),*
- *vznik škody,*

- *príčinná súvislosť medzi porušením právnej povinnosti a vznikom škody,*
- *zavinenie.*

Splnenie týchto predpokladov má za následok vznik zodpovednostného právneho vzťahu k náhrade škody s jeho právami a povinnosťami ako zvláštneho druhu záväzkového právneho vzťahu (§ 488 ObčZ)⁴².

Prvým predpokladom vzniku zodpovednosti za škodu je protiprávny úkon. Právny úkon je prejav vôle, ktorý smeruje k vzniku, zmene alebo zániku práv a povinností alebo k spôsobeniu iných právnych následkov, ktoré právne predpisy s takýmto prejavom vôle spájajú. Aby mohol byť určitý úkon označený ako protiprávny, je potrebné aby došlo k porušeniu povinnosti, ktorú mal zodpovedný subjekt splniť. Táto právna povinnosť môže vyplývať či už zo zmluvy, zákona, ale aj iných právnych skutočností. Protiprávnym jednaním je jednanie, ktoré je objektívnym právom buď úplne zakázané, alebo ktoré obchádza jeho účel či zmysel. Protiprávnosť je objektívna vlastnosť a na rozdiel od zavinenia sa neprezumuje, preto musí protiprávnosť preukázať poškodený. Protiprávny úkon môže byť zavincný, ale aj nezavincný. V občianskom práve existuje niekoľko okolností, ktoré vo svojich dôsledkoch spôsobujú vylúčenie protiprávnosti. Hovoríme o nich aj ako o okolnostiach vylučujúcich protiprávnosť. Ich výpočet je nasledovný:

- *plnenie zákonnej povinnosti* – môže sa jednať o povinnosť vykonať určitý úkon stanovenú na základe zákona alebo na základe zákona a rozkazu či príkazu,
- *výkon práva* – musí sa však jednať o výkon práva na základe zákona a v jeho medziach. Občiansky zákonník pritom v § 3 odst. 1 stanoví, že výkon práv a povinností vyplývajúcich z občianskoprávnych vzťahov nesmie bez právneho dôvodu zasahovať do práv a oprávnených záujmov iných a nesmie byť v rozpore s dobrými mravmi,
- *svojpomoc* – spočíva v možnosti odvrátiť hroziaci zásah ohrozeným subjektom (§ 6 ObčZ),
- *jednanie v krajnej núdzi* – (§ 418 odst. 1 ObčZ) ak niekto spôsobil škodu pri odvracaní priamo hroziaceho nebezpečenstva, ktoré sám nevyvolal, nie je za ňu zodpovedný. § 418 odst. 1 ObčZ pritom stanoví ďalšie predpoklady jednania v krajnej núdzi,
- *jednanie v nutnej obrane* – (§ 418 odst. 2 ObčZ) za škodu nezodpovedá ten, kto ju spôsobil v nutnej obrane proti hroziacemu alebo trvajúcemu útoku,

⁴² Knappová, M. – Švestka, J. a kol.: Občianske právo hmotné, zväzok II., 3 vydanie, Praha, ASPI, 2002, str. 425

- *súhlas poškodeného* – tento môže byť daný iba k takým právam, s ktorými subjektu dovoľuje právny poriadok disponovať, musí spĺňať náležitosti právneho úkonu a musí byť daný pred vznikom škody.

Ďalším nevyhnutným predpokladom zodpovednosti za škodu je vznik samotnej škody. Občiansky zákonník neobsahuje definíciu tohto pojmu. *Škodu je možné definovať ako majetkovú ujmu, vyjadriteľnú v peniazoch a spočívajúcu v zmenšení existujúceho majetkového stavu poškodeného, reprezentujúcu majetkové hodnoty, ktoré bolo nutné vynaložiť, aby došlo k uvedeniu veci do predošlého stavu*⁴³. Pri škode sa teda jedná o majetkovú ujmu. Nemajetkové ujmy v zásade povahu škody nemajú. Niektoré nemajetkové ujmy však tvoria súčasť náhrady škody na základe výslovného ustanovenia zákona (ide o bolestné a sťažčné spoločenské uplatnenie). Škodu je možné deliť na:

- *škodu na zdraví (živote),*
- *škodu na veciach (majetku).*

Škodu na veciach je možné ďalej deliť na:

- *skutočnú škodu (damnum emergens),*
- *ušlý zisk (lucrum cessans).*

*Za skutočnú škodu sa považuje majetková ujma vyjadriteľná v peniazoch, ktorá spočíva v dôsledku škodnej udalosti v zničení, strate, zmenšení, znížení či inom znehodnotení už existujúceho majetku poškodeného (jeho vecí či jeho iných práv, ako aj hodnôt ocniteľných peniazmi, ako sú pohľadávky, duševné vlastníctvo a iné) a ktorá predstavuje majetkové hodnoty nevyhnutné k uvedeniu veci do pôvodného stavu*⁴⁴. Vznik škody a jej rozsah preukazuje poškodený. Pokiaľ by sa škoda nedala zistiť vôbec alebo len s nepomernými obtiažami, môže ju podľa svojej voľnej úvahy určiť súd.

Ušlý zisk je to, čo mohol poškodený očakávať na zväčšení alebo rozšírení majetku pri pravidelnom stave a chode vecí, keby nebolo došlo k vzniku škody. Rozsah ušlého zisku sa určuje k dňu podania žaloby na náhradu škody. Obidve formy majetkovej škody môžu vzniknúť samostatne na sebe, ale môžu vzniknúť a existovať aj vedľa seba.

V prípade škody na zdraví alebo živote môže poškodený po škodcovi požadovať náhradu za stratu na zárobku a to jednak v dobe pracovnej neschopnosti a jednak po jej skončení pri invalidite. Ďalej sa môže takto poškodený domáhať náhrady za stratu na dôchodku, náhrady nákladov spojených s liečením, náhrady nákladov pohrebu a náhrady nákladov na výživu pozostalým. Pri škode na zdraví môže poškodený požadovať aj

⁴³ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 25 Cdo 786/1999, ASPI

⁴⁴ Knappová, M. – Švestka, J. a kol.: Občianske právo hmotné, zväzok II., 3. vydanie, Praha, ASPI, 2002, str. 447

jednorazové peňažné odškodnenie v podobe náhrady za bolesť a za znížené spoločenské uplatnenie. Ich cieľom nie je ani tak úplná náhrada spôsobenej škody, ako skôr jej zmiernenie.

Tretím nevyhnutným predpokladom vzniku škody je príčinná súvislosť medzi protiprávnym úkonom a vzniknutou škodou. Pri zisťovaní príčinnej súvislosti je najskôr potrebné zistiť, či vôbec došlo k vzniku škody v zmysle občianskeho zákonníka. Pokiaľ sa tak skutočne stalo, nasleduje zisťovanie existencie príčiny alebo príčin danej škody. Takouto príčinou môže byť protiprávny úkon alebo kvalifikovaná škodná udalosť. Súd sa teda zoberá otázkou, či príčina alebo niektorá z viacerých príčin mohla mať za následok vznik danej škody a či sa tak aj skutočne stalo. Ďalej je predmetom skúmania, či ide o príčinu, s ktorou občiansky zákonník spája v danom prípade vznik zodpovednosti. Príčinnú súvislosť preukazuje poškodený. Pritom nestačí iba obyčajná pravdepodobnosť alebo domnienka príčinnej súvislosti. V praxi sa však často vyskytujú prípady, kde v úvahu prichádza viac príčin vzniku určitej škody. V takomto prípade je potrebné odstupňovať význam a dôležitosť každej takejto príčiny. Hovoríme o tzv. zásade gradácii príčinnej súvislosti. V občianskom práve existujú v tomto smere dve teórie. Tou prvou je teória podmienky, ktorá sa zakladá na myšlienke, že k následku vedú všetky príčiny, bez ktorých by následok nevznikol. Nevyhľadáva hlavnú príčinu a ako korektív k nájdeniu relevantnej príčiny jej slúži zavinenie. Tato teória sa uplatňuje predovšetkým v trestnom práve. Tou druhou teóriou je teória adekvátnej príčiny. *Podľa teórie adekvátnej príčinnej súvislosti je škoda v konkrétnom prípade spôsobená protiprávnym úkonom alebo zákonom kvalifikovanou zvláštnou škodnou udalosťou vtedy, pokiaľ protiprávny úkon alebo kvalifikovaná škodná udalosť sú nielen podmienkami určitej škody, ale majú zároveň podľa obvyklého (prirodzeného) chodu vecí i podľa obecnej skúsenosti spravidla – typicky (generálne) za následok spôsobenie tejto škody*⁴⁵. V podstate to znamená odpoveď na otázku, či bola škoda pre škodcu predvídateľná. Predvídateľnosť vzniku škody hodnotí súd na základe okolností daného prípadu. Pritom berie do úvahy objektívne a subjektívne merítka predvídateľnosti škody. Vzťah príčinnej súvislosti podľa tejto teórie chýba, pokiaľ by bola celá škoda pre škodcu nepredvídateľná.

Zavinenie je posledným predpokladom vzniku zodpovednosti za škodu. Keďže ustanovenie § 420 ObčZ je koncipované ako subjektívna zodpovednosť za škodu, vznikne zodpovednostný právny vzťah podľa tohto paragrafu za predpokladu existencie zavinenia na strane škodcu. O zavinení som sa už zmienil v kapitole „Porušenie zmluvy“. Na tomto mieste by som ešte uviedol doplnenie potrebné k problematike zodpovednosti za škodu. Zavinenie

⁴⁵ Knappová, M. – Švestka, J. a kol.: Občianske právo hmotné, zväzok II., 3 vydanie, Praha, ASPI, 2002, str. 459

musí pokrývať všetky prvky zodpovednosti za škodu. Vzťahuje sa teda ako na porušenie zmluvy (v prípade zmluvnej zodpovednosti za škodu), tak aj na samotnú škodu a príčinnú súvislosť medzi ňou a porušením zmluvy. V prípade zavinenia sa prezumuje nevedomá nedbalosť a ostatné formy zavinenia je potrebné preukazovať. Forma zavinenia môže mať význam pre rozsah náhrady škody a v určitých prípadoch vzniká zodpovednosť za škodu iba na základe úmyselného jednania. Situáciu, kedy škoda síce vznikla v dôsledku protiprávneho jednania, ale zavinenie nie je možné pričítať žiadnej osobe označujeme ako náhodu v právnom zmysle. Náhoda je k tiazí poškodeného, ibaže by sa jednalo o objektívnu zodpovednosť.

6.3. Subjekty zodpovednosti za škodu

Subjektom zodpovednosti za škodu, spôsobenú porušením povinnosti vyplývajúcej zo zmluvy je zmluvná protistrana poškodenej zmluvnej strany. Zodpovedným pritom môže byť ako fyzická, tak aj právnická osoba. Fyzická osoba však môže niesť zodpovednosť za vzniknutú škodu len pokiaľ je spôsobilá k zavineniu. Spôsobilosť k zavineniu vyžaduje, aby osoba bola schopná rozoznať protiprávnosť určitého chovania a rozhodnúť sa pre to, ktoré je v súlade s právom. Takáto osoba musí spĺňať ako pozitívne, tak negatívne predpoklady. Pozitívnym predpokladom je dosiahnutie dospelosti. Dospelosť je možné dosiahnuť dovŕšením osemnásteho roku veku, ale aj uzatvorením manželstva, či už platného alebo neplatného pred dovŕšením osemnásteho roku podľa zákona 94/1963 Sb o rodine. Druhou podmienkou zodpovednosti za zavinenie je neexistencia negatívneho predpokladu. Tým negatívnym predpokladom je, že osoba nie je postihnutá trvalou ani dočasnou duševnou poruchou, ktorá by ju v dobe jednania zbavovala schopnosti ovládať svoje jednanie, či pochopiť jeho následky alebo oboch schopností súčasne. Existujú však aj osoby tzv. obmedzene spôsobilé k zavineniu. Ide o osoby, ktoré vo všeobecnosti síce k zavineniu spôsobilé nie sú, no v konkrétnej situácii disponujú schopnosťou ovládnuť svoje jednanie a pochopiť jeho následky. Spolu s takouto osobou však zodpovedá za škodu aj osoba, ktorá bola povinná vykonávať nad ňou dohľad. V opačnom prípade, teda že maloletá osoba či osoba postihnutá duševnou poruchou nie je spôsobilá k zavineniu, zodpovedá len osoba, ktorá nesie nad ňou dohľad. Zodpovednosti sa môže zbaviť preukázaním toho, že dohľad nezanedbala.

§ 423 ObčZ zas upravuje zodpovednosť za škodu u osoby, ktorá sa priviedla do stavu, kde nebola schopná ovládať svoje jednanie alebo posúdiť jeho následky. Zodpovednosť

takejto osoby sa zakladá na jej predchádzajúcom jednaní, ktorým sa do takéhoto stavu priviedla. Takáto osoba je povinná nahradiť škodu, ktorú v tomto stave spôsobila. Spoločne a nerozdielne s ňou zodpovedajú aj tí, ktorí ju do tohto stavu úmyselne priviedli.

Zodpovednosť za škodu, môže niesť aj právnická osoba. Spôsobilosť právnickej osoby k zavineniu vzniká už jej samotným vznikom. Právnická osoba môže jednať buď prostredníctvom svojho štatutárneho orgánu alebo prostredníctvom zástupcu, teda napr. člena či zamestnanca. Ak jedná právnická osoba prostredníctvom jej štatutárneho orgánu, pričíta sa toto jednanie tejto právnickej osobe. Ak za právnickú osobu jedná zástupca, pričíta sa jej to jednanie za splnenia určitej podmienky. Touto podmienkou zodpovednosti právnickej osoby za škodu je, že k škode došlo v súvislosti s činnosťou právnickej osoby. Pokiaľ však takto vznikne právnickej osobe škoda, je možné, aby si ju v rámci princípu regresu uplatnila na takomto zástupcovi. Túto zodpovednosť právnickej osoby označujeme ako zodpovednosť za škodu spôsobenú vlastným zavineným protiprávnym úkonom.

V praxi sa často vyskytujú taktiež prípady, keď je za vzniknutú škodu zodpovedných viac subjektov. V tomto prípade hovoríme o tzv. spoločnej zodpovednosti viacerých škodcov. Tento právny inštitút je upravený v § 438n ObčZ. Pritom nezávisí na tom, či ide o koordinovanú činnosť zodpovedných (spoluzavinenie) alebo o činnosť nekoordinovanú (súbežné zavinenie). Rozlišujú sa dve formy spoločnej zodpovednosti za škodu. Tou prvou je solidárna zodpovednosť (spoločná a nerozdielna), druhou je čiastková zodpovednosť (repartícia – rozdelenie škody). *Podstata solidárnej zodpovednosti viacerých škodcov za spôsobenú škodu spočíva – práve tak ako podstata každého solidárneho záväzku viacerých dlžníkov, tj. spoludlžníkov – v tom, že každý z týchto viacerých škodcov zodpovedá za ostatných škodcov a naopak všetci škodcovia zodpovedajú za každého jednotlivého škodcu z nich*⁴⁶. Táto forma zodpovednosti je výhodná pre poškodeného, pretože sa môže domáhať splnenia škody na ktoromkoľvek zo škodcov. Vnútorňý podiel na výške spôsobenej škody sa pritom medzi spoluzodpovednými riadi ich individuálnou spoluúčasťou na škode. Ide hlavne o váhu a vplyv jednotlivých právnych úkonov a o formu a stupeň zavinenia. Čiastková zodpovednosť je v praxi menej obvyklá a taktiež pre poškodeného menej výhodná, pretože mu poskytuje slabšiu ochranu. Môže nastať napríklad v prípade, keď sa na škodu podieľali dvaja škodcovia, ale jeden z nich iba v nepatrnnej miere.

Ustanovenie § 441 ObčZ upravuje prípad, kedy sa vzniku škody spolupodieľal aj samotný poškodený. Pokiaľ táto škoda vznikla iba zavinením poškodeného, nesie túto škodu

⁴⁶ Knappová, M. – Švestka, J. a kol.: Občianske právo hmotné, zväzok II., 3. vydanie, Praha, ASPI, 2002, str. 478

sám poškodený. Pokiaľ bola spôsobená jeho zavinením a zavinením iného subjektu či subjektov, nesie škodu poškodený pomerne. Pritom sa nehľadí na fakt, či spoluzavinenie poškodeného pôsobilo pri vzniku škody alebo pri rozšírení škody.

*Existencia protiprávneho úkonu, ako predpokladu zodpovednosti za škodu je daná aj tam, kde škodca porušil povinnosť zo zmluvy uzatvorenej s inou osobou než poškodeným, pokiaľ záväzok, k porušeniu ktorého došlo, mal dopad do právnej sféry poškodeného.*⁴⁷ Podľa Najvyššieho súdu môže teda vzniknúť zodpovednostný vzťah taktiež v dôsledku porušenia zmluvnej povinnosti zo zmluvy, ktorej stranou poškodený nebol, avšak povinnosť, k porušeniu ktorej došlo, mala dopad do právnej sféry poškodeného. Jedná sa o prelomové rozhodnutie, ktoré však nebolo zo strany Najvyššieho súdu dostatočne odôvodnené. *Zásadným problémom, ktorý právna prax vidí v tomto právnom názore Najvyššieho súdu, je značná právna neistota ohľadne potenciálnej zodpovednosti právnych subjektov*⁴⁸. Subjekty uzatvárajúce zmluvu, musia takto vlastne zvažovať, či práva a povinnosti tvoriace obsah tejto zmluvy nemajú dopad do právnej sféry tretích osôb. Takýto postup je podľa mňa ale veľmi problematický až nemožný. Je predovšetkým ťažké posúdiť potencionálny dopad obsahu zmluvy do právnej sféry tretích osôb. *Zdá sa, že Najvyšší súd týmto pojatím širokej zmluvnej zodpovednosti zavádza akúsi generálnu povinnosť zmluvnej prevencie*⁴⁹. Problematický je pri tomto názore Najvyššieho súdu predovšetkým vzťah odvodenej generálnej povinnosti zmluvnej prevencie a obecnej zákonnej prevenčnej povinnosti (§ 415 ObčZ). Pravdepodobne by sme medzi nimi vlastne ani žiaden rozdiel nenašli. Pri prepracovanejšom odôvodnení a zúžení právnej neistoty spojenej s týmto judikátom, mohol Najvyšší súd predísť značnej časti praktických pochybností spojených s týmto rozhodnutím.

6.4. Spôsob náhrady škody

Ten, kto je zodpovedný za vzniknutú škodu, ju hradí v prvom rade v peniazoch (kompenzácia). Do úvahy však pripadajú aj iné spôsoby náhrady škody. Je ním predovšetkým reštitúcia. Tá pripadá v úvahu, pokiaľ o ňu poškodený požiada a pokiaľ je účelná a možná. *Zmyslom naturálnej reštitúcie je, aby poškodená či zničená druhovo určená vec bola*

⁴⁷ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 20 Cdo 1499/2000, ASPI

⁴⁸ Salač, J.: K otázke predpokladov zodpovednosti za škodu, Právne rozhľady, č. 18, 2004, str. 682

⁴⁹ Salač, J.: K otázke predpokladov zodpovednosti za škodu, Právne rozhľady, č. 18, 2004, str. 682

nahradená vecou rovnakého druhu a akostí a aby individuálne určená vec bola opravená, či už škodcom či inou osobou⁵⁰. Ďalej je možná aj kombinácia kompenzácie a reštitúcie.

6.5. Premlčanie práva na náhradu škody

Premlčanie (§100n ObčZ) predstavuje právny následok márneho uplynutia doby bez toho, aby veriteľ uplatnil svoje právo pred súdom. V prípade, že nastane premlčanie, môže dlžník uplatniť námietku premlčania. V prípade, že sa tak stane, zaniká nárok veriteľa na vynútiteľnosť práva súdom. Premlčané právo však naďalej trvá ako právo naturálne a rovnako tak premlčaná pohľadávka ako naturálna pohľadávka. Pokiaľ by napriek tomu, že nárok bol premlčaný, došlo zo strany dlžníka k jeho plneniu, nejde v tomto prípade o bezdôvodné obohatenie zo strany veriteľa. Cieľom a zmyslom právneho inštitútu premlčania, je časové obmedzenie možnosti uplatniť právo pred súdom.

Pri náhrade škody z protiprávneho porušenia zmluvy plynie poškodenému ako subjektívna, tak objektívna premlčacia doba. Subjektívna premlčacia doba je dlhá dva roky a plynie od momentu, kedy sa poškodený dozvedel o vzniku škody a o tom, kto za ňu zodpovedá. Objektívna premlčacia doba je trojročná a plynie odo dňa, kedy došlo k udalosti, z ktorej škoda vznikla. V prípade, že škoda bola spôsobená úmyselne, je táto objektívna premlčacia doba dokonca až desaťročná a plynie od rovnakého momentu, ako objektívna doba trojročná.

⁵⁰ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 25 Cdo 1996/1998, ASPI

7. ZODPOVEDNOSŤ ZA VADY

7.1. Obecne o zodpovednosti za vady

Jednou zo základných povinností dlžníka vyplývajúcich zo záväzkového právneho vzťahu, je popri povinnosti plniť svoj záväzok včas, aj povinnosť plniť ho riadne. Pokiaľ dlžník nesplní svoj záväzok riadne, dochádza k premene primárnej povinnosti na novú právnu povinnosť.

Právny inštitút zodpovednosti za vady, predstavuje popri úprave zodpovednosti za škodu, spotrebiteľských zmlúv a ďalších právnych normách (napr. zák. č. 634/1992 Sb., o ochrane spotrebiteľa) základ úpravy ochrany spotrebiteľa. Úprava tejto zodpovednosti sa v občianskom zákonníku rozlišuje na obecnú a zvláštnu. Obecná je obsiahnutá v § 499n ObčZ. Zvláštna právna úprava zodpovednosti za škodu je obsiahnutá v ustanoveniach upravujúcich konkrétne zmluvné typy. Ide o kúpnu zmluvu v § 596n ObčZ a § 616n ObčZ pri predaji tovaru v obchode, zmluvu o dielo v § 633n ObčZ a v jej rámci predovšetkým u zhotovenia veci na zákazku v § 645n ObčZ, ako aj u opravy a úpravy vecí v § 655n ObčZ a zmenu zmluvu v § 611 ObčZ. Aj na tomto mieste platí, že zvláštna úprava pre vyššie uvedené zmluvné typy má prednosť pre obecnú úpravou.

Zodpovednosť za vady podľa občianskeho zákonníka môže vzniknúť iba pri úplatných záväzkových vzťahoch. Je to objektívny typ občianskoprávnej zodpovednosti čo znamená, že pre svoj vznik nevyžaduje zavinenie na strane dlžníka. Vzniká už samotnou skutočnosťou vzniku vady. *V občianskom zákonníku stanovená zodpovednosť za vady nemôže byť účastníkmi vylúčená ani obmedzená, a to ani dohodou*⁵¹. Je však možné, aby si strany zjednali na základe dohody zodpovednosť za vady v širšom rozsahu, než je stanovená v zákone. Taktiež je to možné uskutočniť na základe jednostranného písomného prehlásenia sudziteľa.

7.2. Vady a ich delenie

Za vadu podľa občianskeho zákonníka možno čo najobecnejšie vyjadrené považovať nedostatky vlastností vecí, ktoré vznikli tým, že sudziteľ nadobúdateľovi nepreanechal taký predmet plnenia, ktorý mu podľa zmluvy, resp. podporne či záväzne podľa zákona preanechal

⁵¹ Občiansky zákonník, komentár .10. vydanie, Praha: C.H. Beck, 2006, s. 893

mal (scudziteľ „*id non fecit, quod facere prosisit*“)⁵². Najčastejším delením väd, je ich delenie na vady faktické a právne.

Faktickými vadami sú také vady, ktoré majú fyzickú povahu a ktoré prenechanú vec znehodnocujú. Nedostatok plnenia, zakladajúci zodpovednosť za túto vadu, môže spočívať v nedostatku množstva alebo akosti plnenia. Vady v množstve spočívajú v rozdieloch medzi množstvom predmetu plnenia, ktoré bolo dodané a množstvom, ktoré dodané byť malo podľa údajov v sprievodných dokladoch. Vadami akosti sú nedostatky vlastností vecí rozhodné pre jej použitie, vrátane väd balenia, dokladov alebo prevedenia. V praxi sa stáva, že sa tieto vady vyskytujú vedľa seba.

Právne vady majú právnu povahu a spočívajú v tom, že nadobúdateľ vadného plnenia nenadobudne od scudziteľa také právne postavenie, aké by podľa zmluvy nadobudnúť mal. Ide o zaťaženie predmetu plnenia právom tretej osoby (napr. zástavným právom). V prípade, že si na k právne vadnému plneniu uplatní svoje právo tretia osoba, musí nadobúdateľ túto skutočnosť notifikovať scudziteľovi bez odkladu po tom, čo k tomu došlo. V prípade, že scudziteľ právnu vadu neodstráni, má nadobúdateľ právo na odstúpenie od zmluvy a na náhradu spôsobenej škody. V prípade, že nadobúdateľ uplatnenie práva zo strany tretej osoby nenotifikuje scudziteľovi, jeho práva síce nezanikajú, ale oslabujú sa v tom zmysle, že scudziteľ má voči nadobúdateľovi právo uplatniť tie námietky, ktoré v dôsledku nenotifikácie zo strany nadobúdateľa nemohol uplatniť voči tretej osobe.

Podľa toho, či je možné obvyklou pozornosťou odhaliť vadu pri bežnej prehliadke, rozlišujú sa vady na vady zjavné a skryté. Podstatné pre rozlíšenie týchto väd pritom nie je to, či si predmetnú vec nadobúdateľ skutočne prehliadol, ale to, či vada bola pri bežnej prehliadke zistiteľná. Takouto nie je vada zistiteľná pri bežnej prehliadke len pre odborníka alebo znalca. Pokiaľ nadobúdateľ nevenuje nadobúdanej veci dostatočnú pozornosť a poriadne si ju neprehliadne, nie je možné aby uplatnil voči scudziteľovi nárok zo zodpovednosti za vady pokiaľ sa jedná o zjavné vady. Iná situácia nastane pokiaľ scudziteľ nadobúdateľa výslovne uistil, že vec je bez väd. V takomto prípade vzniká nadobúdateľovi nárok na uplatnenie zodpovednosti za vady voči scudziteľovi bez ohľadu na to či scudziteľ o vade vedel alebo nie a to jednak za vady zjavné a jednak za vady, ktoré je možné zistiť z evidencie nehnuteľností.

⁵² Knappová, M. – Švestka, J. a kol.: Občianske právo hmotné, zväzok II., 3. vydanie, Praha, ASPI, 2002, str. 104

7.3. Vznik zodpovednosti za vady

*Výskyt vady v zjednanom plnení je porušením povinnosti zo záväzkového právneho vzťahu. Má to okrem iného následok, že sa nadobúdateľovi nedostalo protihodnoty za plnenie, ktoré poskytol scudziteľovi*⁵³. Zodpovednosť za vady má objektívny charakter. Predpokladmi pre jej vznik sú:

- *existencia platného záväzkového vzťahu* – ak by bolo poskytnuté plnenie na základe neplatného záväzkového vzťahu, jednalo by sa na strane nadobúdateľa o bezdôvodné obohatenie. Z takého záväzkového vzťahu nemôžu byť uplatňované žiadne práva a povinnosti a to ani zodpovednosť za vady,
- *prenechanie veci inému na základe úplatnej zmluvy* – ako som už vyššie uviedol, zodpovednosť za vady je možná iba pri úplatných zmluvách. Keďže u bezplatných zmlúv nie je poskytovaná nadobúdateľom žiadna protihodnota, nie je ani možné požadovať, aby scudziteľ niesol za svoje plnenie zodpovednosť za vady. Vecou sa tu rozumejú hmotné predmety a prírodné sily, ktoré sú ovládateľné a slúžia ľudskej potrebe,
- *porušenie povinnosti scudziteľa prenechať vec nadobúdateľovi za úplatu riadne, teda bez vád* – vadné plnenie scudziteľa nevedie k splneniu jeho povinnosti a nemá za následok ani zánik samotnej zmluvy. Na strane nadobúdateľa vzniká vadným plnením majetková ujma v podobe vady predmetu plnenia. Dôsledkom takéhoto plnenia je modifikácia primárnej povinnosti vznikom povinnosti sekundárnej. Tá môže spočívať v povinnosti odstrániť vadu, doplniť plnenie, poskytnúť zľavu z ceny alebo strpieť odstúpenie od zmluvy. Primárna povinnosť scudziteľa zaniká až splnením niektorej zo sekundárnych povinností. Pokiaľ poskytne dlžník veriteľovi iné než pôvodné plnenie a veriteľ toto iné plnenie prijme, ide o zmenu zmluvy a pôvodná zmluva zaniká. Ak sa tak nestane, dlžník sa dostáva so svojim plnením do omeškania,
- *výskyt alebo prejavenie vady v dobe plnenia alebo v záručnej dobe* – o tom, čo je to vlastne vada a o delení vád som sa zmienil už vo vyššie uvedenej časti diplomovej práce. Pri zákonnej zodpovednosti za vady musí vada existovať už v dobe plnenia, pritom nezáleží na tom, že sa táto vada prejaví až neskôr. Dobou plnenia je doba odovzdania predmetu plnenia scudziteľom a jeho prevzatie nadobúdateľom. Zákon sám, dohoda strán či výslovné jednostranné prehlásenie scudziteľa môžu stanoviť, že scudziteľ zodpovedá okrem vád v dobe plnenia aj za vady, ktoré sa vyskytnú v dohodnutej alebo stanovenej dobe. Jedná sa o záručnú

⁵³ Občiansky zákonník, komentár .10. vydanie, Praha: C.H. Beck, 2006, s. 894

dobu a zodpovednosť za takéto vady je zodpovednosťou záručnou. V právnych predpisoch, v dohode účastníkov alebo vo výslovnom jednostrannom prehlásení scudziteľa môžu byť obsiahnuté prípady, kedy sa zodpovedá za vady v záručnej dobe, dĺžka samotnej záručnej doby a iné ustanovenia. Poskytnutá záruka sa môže týkať buď všetkých vlastností plnenia alebo iba niektorých z nich,

- posledným predpokladom vzniku zodpovednosti za vady plnenia je *príčinná súvislosť medzi porušením povinnosti scudziteľa plniť svoj záväzok riadne a výskytom vadného plnenia. Zodpovednosť za vady vzniká len vtedy, keď sa vyskytla vada následkom porušenia povinnosti scudziteľa splniť povinnosť odovzdať ved nadobúdateľovi bez väd a nie z iných príčin*⁵⁴. Scudziteľ teda nezodpovedá za vady, vzniknuté poškodením v dobe, kedy nadobúdateľ už niesol nebezpečenstvo vzniku škody na veci.

Za niektoré druhy väd však scudziteľ zodpovednosť nenesie. Zákon rozlišuje v tomto smere tri druhy väd:

- *vady zjavné (§ 500 ObčZ)* – sú to vady, ktoré sú zistiteľné bežnou prehliadkou bez potrebnosti znalostí znalca či odborníka a bez toho, aby bola na ich zistenie vynaložená väčšia pozornosť. Scudziteľ však zodpovedá aj za tieto vady, pokiaľ nadobúdateľa výslovne uistil, že vec je bez akýchkoľvek väd.

- *vady zistiteľné z evidencie katastra nehnuteľností (§ 500 ObčZ)* – kataster nehnuteľností, súbor údajov o nehnuteľnostiach v ČR, obsahuje okrem iného informácie o vlastníckych, iných vecných, poprípade iných právach viaznucich na nehnuteľnosti. Podľa zásady formálnej publicity, má každý právo nahliadnuť do katastra nehnuteľností, robiť si z neho výpis alebo opis. Avšak rovnako ako v prípade zjavných väd, aj pri vadách zistiteľných z katastra nehnuteľností zodpovedá scudziteľ za takúto vadu, pokiaľ nadobúdateľa výslovne uistil, že vec je bez akýchkoľvek väd,

- *vady vecí ako stojí a leží (§ 501 ObčZ)* – zodpovednosť podľa ustanovenia § 501 ObčZ sa vzťahuje na prípady, v ktorých predmetom zmluvy sú určené veci úhrnom, teda bez rozlíšenia vecí určených individuálne či druhovo a bez ohľadu na ich akosť, množstvo a váhu („ako stojí a leží“), s ktorými sa nakladá ako s celkom⁵⁵. Predmet zmluvy nie je pri týchto zmluvách vyjadrený údajmi ako druh či váha, ale inými údajmi (napr. miestom, kde sa veci nachádzajú). Za vady takto určených vecí (napr. poľnohospodárska usadlosť) sa nezodpovedá. Počíta sa s tým, že nie všetky veci budú nové, a že niektoré budú mať aj vady. Scudziteľ však

⁵⁴ Občiansky zákonník, komentár .10. vydanie, Praha: C.H. Beck, 2006, s. 895

⁵⁵ Občiansky zákonník, komentár .10. vydanie, Praha: C.H. Beck, 2006, s. 897

zodpovedá v tom prípade, pokiaľ prehlásil, že vec má určité vlastnosti a pritom ich nemá alebo za vlastnosť, ktorú si nadobúdateľ u veci výslovne vyhradil.

7.4. Uplatnenie práv zo zodpovednosti za vady

Práva zo zodpovednosti za vady môže uplatniť iba ich nadobúdateľ. Po jeho smrti tieto práva prechádzajú na jeho dedičov.

Proces uplatnenia práv zo zodpovednosti za vady je možné rozdeliť do troch základných fáz:

- *fáza zistenia vady,*
- *fáza oznámenia vady sudziteľovi,*
- *fáza uplatnenia práv zo zodpovednosti za vady pred súdom.*

Podľa § 506 ObčZ, je po zistení vady nadobúdateľ povinný vec uschovať po primeranú dobu. Túto dobu určí sudziteľ a jej dĺžka musí byť primeraná v tom zmysle, že umožní riadne preskúmať sudziteľovi vadu veci toho, aby tým bol nadobúdateľ nadmerne obťažovaný, alebo že by tým bolo oddialené uspokojenie jeho práv. Počas tejto doby sa nadobúdateľ musí o vec starať a opatrovať ju, aby nedošlo k zväčšeniu alebo rozšíreniu vady veci. Pokiaľ ide o rýchlo sa kaziacu vec ako napr. potraviny, je nadobúdateľ po notifikácii vady sudziteľovi oprávnený vec predať (§ 506 odst. 2 ObčZ).

Notifikácia vady sudziteľovi je upravená v § 504 ObčZ. Toto ustanovenie sa však vzťahuje len na vady, ktoré mala vec už v dobe plnenia. Na zodpovednosť za vady, ktoré vzniknú neskôr sa môže uplatniť záruka podľa § 502 ObčZ. Vytknutie vady plnenia je predpokladom pre uplatnenie nároku zo zodpovednosti za vady pred súdom. Dĺžka lehoty pre vytknutie vady plnenia je podľa zákona 6 mesiacov a začína plynúť od momentu, kedy mal nadobúdateľ možnosť si vec prehliadnuť a nie potom, čo si ju aj skutočne prehliadol. Zákon však pozná aj iné dĺžky lehoty pre vytknutie vady (§ 599 odst. 1 ObčZ). Pokiaľ nadobúdateľ nevytkne vadu sudziteľovi v stanovenej lehote, jeho právo zo zodpovednosti za vady voči nadobúdateľovi sa prekluduje. Vytknutie vady je jednostranný právny úkon nadobúdateľa adresovaný sudziteľovi, ktorý spočíva v označení vady a označení toho, ako sa vada prejavuje. Súdna prax vyžaduje po nadobúdateľovi, aby nadobúdateľ popri notifikácii uplatnil voči sudziteľovi aj niektoré z práv vznikajúce na základe zodpovednosti za vady.

V prípade, že nadobúdateľ včas a riadne vytkol sudziteľovi vadu plnenia a napriek tomu nedošlo k vyrovnaniu, môže nadobúdateľ uplatniť práva zo zodpovednosti za vady voči sudziteľovi pred súdom. Toto právo sa mu premlčí v obecnej trojročnej premlčacej dobe (§

508 ObčZ) a začína plynúť odo dňa, kedy nadobúdateľ vytkol vadu scudziteľovi. Pokiaľ by nadobúdateľ uplatnil svoje právo u súdu po uplynutí tejto premlčacej doby, môže vzniknúť scudziteľ námietku premlčania.

7.5. Práva zo zodpovednosti za vady

Pre určenie toho, aké práva vzniknú nadobúdateľovi v súvislosti s vadou veci je podstatný fakt, či sa jedná o vadu odstrániteľnú alebo neodstrániteľnú a či je kvôli tejto vade možné užívať vec dohodnutým spôsobom alebo riadne. *Za neodstrániteľné sa považujú také vady, ktoré podľa súčasných poznatkov vedy a techniky nie je možné odstrániť alebo ktoré je síce možné z technického hľadiska odstrániť, avšak bolo by to s ohľadom na hodnotu veci a náklady spojené s odstránením vady ekonomicky neúčelné a neefektívne (objektívne neodstrániteľné vady)*⁵⁶. Neodstrániteľnou je taktiež vada, ktorá nebola odstránená v lehote stanovenej právnym predpisom, dohodou, jednostranným prehlásením alebo v lehote primeranej povahe veci – subjektívne neodstrániteľná vada. Za neodstrániteľnú sa považuje aj vada, ktorá nebola odstránená v lehote 30 dní od reklamácie v prípade, že nadobúdateľom je spotrebiteľ (môže byť však dohodnutá aj dlhšia lehota než 30 dní).

Pokiaľ je vada plnenia odstrániteľná a vec je možné užívať dohodnutým spôsobom alebo riadne, má nadobúdateľ voľbu z niekoľkých alternatívne stanovených práv. Môže žiadať bezplatné, riadne a včasné odstránenie vady (opravou veci alebo jej doplnením) alebo právo žiadať primeranú zľavu z ceny. Primeranou zľavou z ceny rozumieme rozdiel medzi dohodnutou cenou veci a skutočnou cenou veci s vadou. Rozhodujúce sú pri tom cenové pomery v dobe odovzdania a prevzatia veci. Od uskutočnenej voľby už nemôže nadobúdateľ ustúpiť, iba ak so súhlasom scudziteľa. Pokiaľ scudziteľ neodstráni vady veci ani v nadobúdateľom stanovenej dodatočnej lehote, má nadobúdateľ právo od zmluvy odstúpiť.

Pokiaľ je vada odstrániteľná a vec nie je možné užívať dohodnutým spôsobom alebo riadne, má nadobúdateľ podobné práva zo zodpovednosti za vady, ako by mal v predchádzajúcom prípade a ešte náhradnú dodávku.

Pokiaľ je vada veci neodstrániteľná, ale nebráni užívaniu veci dohodnutým alebo riadnym spôsobom, má nadobúdateľ právo požadovať primeranú zľavu z ceny.

Pokiaľ je vada veci neodstrániteľná a vec ani nie je možné užívať dohodnutým alebo riadnym spôsobom, môže nadobúdateľ požadovať zrušenie zmluvy (§ 507 odst. 1 ObčZ).

⁵⁶ Občiansky zákonník, komentár .10. vydanie, Praha: C.H. Beck, 2006, s. 901

K tomu dôjde buď dohodou strán alebo jednostranným odstúpením nadobúdateľa od zmluvy, ktoré je účinné od okamihu, kedy takýto prejav vôle dôjde scudziteľovi.

Dôsledky a práva nadobúdateľa pri vzniku právnej vady som rozobral už vyššie.

Okrem vyššie uvedených práv, náleží nadobúdateľovi pri vadnom plnení zo strany scudziteľa aj právo na náhradu nutných výdajov (§ 509 odst. 1 ObčZ), ktoré mu vznikli v súvislosti s ich uplatnením. Právo na náhradu nutných nákladov je samostatným nárokom a môže vzniknúť u všetkých typov zodpovednosti za vady. Toto právo treba uplatniť u povinného najneskôr do jedného mesiaca po uplynutí doby, v ktorej je treba vady vytknúť inak dôjde k jeho preklúzii. Podľa § 509 odst. 2 ObčZ sa právo na náhradu nutných nákladov premlčiava v trojročnej premlčacej dobe, ktorá začína bežať odo dňa uplatnenia uvedeného práva u scudziteľa.

7. 6. Vzájomný vzťah práv zo zodpovednosti za vady a práv zo zodpovednosti za škodu

Pokiaľ vznikne niekomu v dôsledku prenechania vadného predmetu plnenia vedľa majetkovej ujmy v podobe vady znehodnocujúcej samotný predmet plnenia (výrobok či službu) naviac ďalšia majetková ujma v podobe škody, môže sa kupujúci domáhať vedľa práv zo zodpovednosti za vady i práva zo zodpovednosti za škodu § 510 a 600 ObčZ⁵⁷. V tomto prípade hovoríme o už vyššie uvedenej, tzv. kumulácii viacerých foriem zodpovednosti v občianskom práve.

Medzi zodpovednosťou za vady a zodpovednosťou za škodu však existujú rozdiely, ktoré sa týkajú predpokladov vzniku týchto dvoch foriem zodpovednosti, ďalej ich obsahu, spôsobu ich uplatnenia ako aj premlčania. Zatiaľ čo zodpovednosť za vady má charakter zvláštnej objektívnej zodpovednosti, zodpovednosť za škodu podľa § 420 ObčZ je koncipovaná na subjektívnych základoch. Rozdiel ďalej spočíva aj v ich funkciách. Hlavnou funkciou zodpovednosti za vady je náprava majetkovej ujmy, ktorá vzniká v dôsledku vady poskytnutého predmetu plnenia a ktorá tento predmet plnenia znehodnocuje. Naproti tomu, zodpovednosť za škodu smeruje funkčne k náprave až ďalšej vzniknutej majetkovej ujmy, teda škody. Práva plynúce oprávnenému zo zodpovednosti za vady musia byť najskôr riadne a v stanovenej lehote oznámené zodpovednému subjektu, inak zanikajú. Naproti tomu práva zo zodpovednosti za škodu takýto postup oprávneného nevyžadujú. A nakoniec je tu rozdiel

⁵⁷ Knappová, M. – Švestka, J. a kol.: Občianske právo hmotné, zväzok II., 3 vydanie, Praha, ASPI, 2002, str. 502

v premlčacej dobe, kde sa zodpovednosť za vady riadi obecným režimom podľa § 101 a 102 ObčZ a zodpovednosť za škodu špeciálnym režimom obsiahnutým v § 106 ObčZ.

V praxi dochádzalo k prípadom, že ten, kto mal ako poškodený práva zo zodpovednosti za vady, ich neoznámil v stanovenej lehote povinnému a v dôsledku tejto skutočnosti tieto práva zanikli, sa ich následne snažil nepriamo domôcť cestou uplatnenia zodpovednosti za škodu. *Vzhľadom k samostatnosti a nezávislosti oboch týchto práv platí zásada, že uspokojenia, ktorého je možné dosiahnuť uplatnením niektorého zo zaniknutých práv zo zodpovednosti za vady, nie je už možné dosiahnuť uplatnením práva z iného právneho titulu, teda okrem iného ani z titulu zodpovednosti za škodu*⁵⁸. Prostredníctvom zodpovednosti za škodu nie je teda možné uplatňovať nároky, ktoré tvorili obsah zaniknutých práv zo zodpovednosti za vady. Práva na náhradu škody vzniknutej vadným plnením je však možno sa domáhať bez ohľadu na oznámenie či neoznámenie vady predmetu plnenia zodpovednému subjektu a to z toho dôvodu, že toto právo nie je nejakým ďalším zvláštnym právom plynúcim zo zodpovednosti za vady.

⁵⁸ Knappová, M. – Švestka, J. a kol.: Občianske právo hmotné, zväzok II., 3 vydanie, Praha, ASPI, 2002, str. 504

8. ZODPOVEDNOSŤ ZA OMEŠKANIE

Omeškaním dlžníka dochádza zo zákona k zmene veriteľových práv a dlžníkových povinností. Dlžníkovi vznikajú následne (sekundárne) niektoré nové povinnosti, ktoré predtým nemal. Omeškanie dlžníka má objektívny charakter

8.1. Omeškanie dlžníka (mora debitoris)

Omeškanie dlžníka je právny inštitút upravený v § 517 až § 521 ObčZ. K omeškaniu dlžníka dochádza vtedy, pokiaľ dlžník nespĺní svoj dlh včas a riadne a takto poruší povinnosť vyplývajúcu mu z § 559 odst. 2 ObčZ. K omeškaniu dlžníka teda dochádza uplynutím doby splatnosti. Tá sa riadi hmotným právom. Doba splatnosti môže byť dohodnutá účastníkmi alebo môže vyplývať z právneho predpisu. Tretím spôsobom určenia doby splatnosti, je určenie tejto doby prostredníctvom súdu. Ide o prípad uvedený v § 564 ObčZ, kde na návrh veriteľa určí lehotu splatnosti súd, pokiaľ ju pôvodne mal určiť dlžník. Lehota určená súdom podľa § 564 musí byť v súlade s dobrými mravmi.

Pokiaľ nie je lehota splatnosti stanovená dohodou, právnym predpisom ani súdnym rozhodnutím, má dlžník povinnosť splniť dlh v prvý deň po tom, čo ho o to veriteľ požiada (§ 563 ObčZ) a od nasledujúceho dňa nastáva omeškanie.

K omeškaniu dlžníka dochádza aj vtedy, pokiaľ dlžník nespĺní svoj záväzok riadne. Riadne splnenie záväzku predpokladá dodržanie všetkých náležitostí záväzku ako sú napr. predmet, miesto splnenia a pod. Ale keď veriteľ prijme vadné plnenie, k omeškaniu dlžníka nedôjde. V tomto prípade zostáva veriteľovi už len nárok zo zodpovednosti za vady.

Pokiaľ je plnenie, ktoré je dlžník povinný poskytnúť veriteľovi rozdelené na splátky, týka sa omeškanie iba jednotlivých splátok. Podľa § 565 ObčZ môže veriteľ v prípade omeškania dlžníka s plnením jednej splátky požadovať splatenie celého dlhu. Takýto postup podľa § 565 ObčZ však musí byť predmetom dohody medzi účastníkmi alebo musí byť určený v rozhodnutí súdu. Právo na zaplatenie celého dlhu musí veriteľ uplatniť najneskôr do splatnosti najbližšie budúcej splátky.

K omeškaniu dlžníka nedochádza, pokiaľ dlžník dôvodne odoprie plnenie. Jedná sa napríklad o synallagmatický záväzok, kde majú účastníci navzájom podmienené plnenie. Dlžník je oprávnený odoprieť plnenie, pokiaľ veriteľ nie je pripravený plniť svoj záväzok voči dlžníkovi. Dlžník sa taktiež nedostane do omeškania, pokiaľ mu veriteľ nevydá

potvrdenie o splnení záväzku (kvitanciu) a na základe toho dlžník odoprie plniť veriteľovi. Tým sa do omeškania dostáva samotný veriteľ.

Omeškanie dlžníka má niekoľko právnych následkov:

- dlžník má *nad'alej povinnosť plniť svoj pôvodný záväzok*,
- *v dôsledku omeškania dlžníka, ktorý nesplnil svoj dlh ani v dodatočnej primeranej lehote, ktorú mu veriteľ poskytol, vzniká veriteľovi právo od zmluvy odstúpiť*⁵⁹. Dĺžku dodatočnej lehoty pre splnenie záväzku určuje veriteľ, no táto musí byť primerane dlhá k tomu, aby bolo možné dlh splniť. Pri stanovení dĺžky tejto lehoty je zároveň určujúci predpoklad, že dlžník sa nezačal pripravovať k splneniu dlhu až po splatnosti záväzku. V dôsledku toho musí byť síce dodatočná lehota pre splnenie dlhu primeraná, no zároveň môže byť aj kratšia než lehota objektívne potrebná alebo obvyklá k opatreniu a poskytnutiu plnenia veriteľovi. Po uplynutí dodatočnej primeranej lehoty k splneniu, môže veriteľ od zmluvy odstúpiť bez toho, aby musel dlžníka napomínať či mu oznámiť dĺžku dodatočnej lehoty. Pokiaľ však veriteľ dodatočnú lehotu pre splnenie dlžníkovi aj oznámil, môže ju síce predlžovať, ale nesmie ju už skrátiť.

Veriteľ môže po splatnosti záväzku uplatniť svoje právo pred súdom bez obmedzenia, no predpokladom odstúpenia od zmluvy je poskytnutie dlžníkovi dostatočnej primeranej lehoty pre splnenie dlhu. K tejto skutočnosti Najvyšší súd uvádza: „*Pokiaľ veriteľ dlžníkovi po tom, čo ho požiadal o plnenie a tak privodil splatnosť pohľadávky, neposkytol k splneniu dlhu ďalšiu primeranú lehotu, nemôže od zmluvy pre omeškanie dlžníka odstúpiť*“⁶⁰. Aj po uplynutí dodatočnej lehoty pre plnenie sa môže veriteľ rozhodnúť, či od zmluvy skutočne odstúpi alebo bude trvať na splnení záväzku.

U záväzkov s deliteľným predmetom plnenia je možné aj tzv. čiastočné omeškanie. Ide o prípad, kedy dlžník časť záväzku splní a časť nie. Po stanovení dodatočnej lehoty môže veriteľ aj v tomto prípade odstúpiť od zmluvy, ale iba vo výške nesplneného dlhu. Veriteľ takto nemusí rušiť zmluvu ako celok. Avšak pokiaľ odmietne veriteľ plnenie k prijatiu ktorého nie je povinný, dostáva sa dlžník do omeškania s celým plnením a veriteľ môže odstúpiť od zmluvy ohľadom celého plnenia,

- § 518 ObčZ obsahuje úpravu tzv. *fixných zmlúv*, kde sa odlišujú účinky omeškania dlžníka od § 517 ObčZ. V týchto zmluvách je presne stanovená doba plnenia a z povahy veci vyplýva, že na oneskorenom plnení nemôže mať veriteľ záujem. Pokiaľ pri omeškaní dlžníka

⁵⁹ Občiansky zákonník, komentár .10. vydanie, Praha: C.H. Beck, 2006, s. 920

⁶⁰ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 22 Cdo 989/99, ASPI

mu veriteľ bez zbytočného odkladu neoznámí, že trvá na plnení zmluvy, táto sa zo zákona ruší bez ďalšieho a veriteľ nemusí od zmluvy zvlášť odstupovať,

- *pokiaľ ide o omeškanie splnením veci, vzniká dlžníkovi zodpovednosť aj za nezavinenu, tj. objektívne vzniknutú stratu, poškodenie alebo zničenie, ibaže by k škode došlo aj inak (§ 517 odst. 3 ObčZ), tj. aj keby bolo už splnené⁶¹. Ide teda o objektívnu zodpovednosť, ktorej sa však môže dlžník zbaviť v prípade, že preukáže, že k škode by došlo aj keby bol záväzok splnený riadne a včas. Môže ísť napríklad o poškodenie či zničenie veci, ktorá by sa prejavila bez ohľadu na omeškanie dlžníka,*

- *veriteľ má ďalej pri omeškaní dlžníka právo na náhradu škody, ktorá mu takto vznikla. V tomto prípade sa však nejedná o objektívnu zodpovednosť za škodu, ale o zodpovednosť na princípe prezumovaného zavinenia za škodu (§ 420 ObčZ).*

8.2. Úroky z omeškania

Pokiaľ ide o omeškanie splnením peňažitého dlhu, má veriteľ vedľa splnenia základnej povinnosti právo požadovať úroky, prípadne poplatok z omeškania⁶². Úroky z omeškania sú ďalším a posledným z výpočtu následkov omeškania dlžníka. Rozhodol som sa venovať im v samostatnej časti diplomovej práce pretože sa jedná o rozsiahlejšiu tematiku. Problematický je predovšetkým charakter § 520 odst. 2 ObčZ, ktorý okrem iného pojednáva o výške úrokov a poplatkov z omeškania. Zatiaľ čo Najvyšší súd zastáva stanovisko, že sa jedná o kogentné ustanovenie a účastníci si nemôžu zjednať úroky z omeškania v inej výške a iným spôsobom než je tam stanovené, časť odbornej literatúry má názor odlišný a teda že sa jedná o ustanovenie dispozitívneho charakteru.

V súlade s pravidlami definovanými v smernici Parlamentu a Rady EÚ č. 2000/35 zo dňa 29. 06. 2000 „k potieraniu omeškania s platením v obchodnom styku“ bola prijatá novela existujúceho nariadenia vlády č. 142/1994 Sb., ktoré upravuje výšku úrokov z omeškania⁶³. K novele došlo nariadením vlády č. 163/2005. Toto nariadenie prinieslo niekoľko významných zmien v spôsobe výpočtu výšky úrokov z omeškania. Na základe nariadenia vlády č. 142/1994 predstavovala ročne výška úrokov z omeškania dvojnásobok diskontnej sadzby stanovenej ČNB a platnej k prvému dňu omeškania s uspokojením peňažného dlhu. Dňa 28. 04. 2005 nadobudlo účinnosť vyššie uvedené nariadenie vlády 163/2005, podľa

⁶¹ Knappová, M. – Švestka, J. a kol.: Občianske právo hmotné, zväzok II., 3 vydanie, Praha, ASPI, 2002, str. 125

⁶² Knappová, M. – Švestka, J. a kol.: Občianske právo hmotné, zväzok II., 3 vydanie, Praha, ASPI, 2002, str. 124

⁶³ Šetina, T.: Nové pravidlá pre výpočet úrokov z omeškania, Bulletin advokácie, 2005, č. 7-8, str. 55

ktorého výška úrokov z omeškania zodpovedá ročne výške repo sadzby stanovenej ČNB a zvýšenej o sedem percentuálnych bodov. Pritom v každom novom polroku trvania omeškania dlžníka sa výška úrokov z omeškania mení podľa výšky repo sadzby stanovenej ČNB k prvému dňu príslušného kalendárneho polroka.

Významnou problematikou pre určenie výšky úrokov z omeškania je taktiež otázka, či ustanovenie § 517 odst. 2 ObčZ, v časti pojednávajúcej o výške úrokov z omeškania je ustanovením kogentným alebo dispozitívnym. Ak by sa totižto jednalo o ustanovenie dispozitívne, znamenalo by to, že účastníci si môžu dohodnúť úroky z omeškania vo výške a spôsobom iným, než určuje vládne nariadenie č. 163/2005. Ku kogentnému charakteru tohto ustanovenia sa priklonil Najvyšší súd vo svojom rozhodnutí sp. zn. 33 Odo 1117/2003 zo dňa 17.03.2005. V časti odbornej literatúre sa však vyskytli názory, ktoré zastávajú opačne stanovisko a teda, že sa v tomto prípade jedná o ustanovenie dispozitívne, umožňujúce zmluvným stranám upraviť si úroky z omeškania v odlišnej výške ako je to uvedené v spomínanom nariadení vlády.

Najvyšší súd sa teda vo svojom rozhodnutí sp. zn. 33 Odo 1117/2003 zaoberal otázkou kogentnosti, resp. dispozitívnosti § 517 odst. 2 ObčZ ohľadne výšky úrokov z omeškania. Vychádzal pritom z porovnania úpravy úrokov z omeškania v § 369 odst. 1 ObchZ, ktorý možnosť dohody účastníkov o úrokoch z omeškania výslovne predvída. Podľa Najvyššieho súdu *však z toho nie je možné bez ďalšieho dovodiť, že rovnako dispozitívnu povahu musí mať taktiež ustanovenie upravujúce obdobný inštitút práva v oblasti občianskoprávných vzťahov*⁶⁴. Pokiaľ by zákonodarca zamýšľal s dispozitívnosťou daného ustanovenia, učinil by tak podľa Najvyššieho súdu výslovne už v znení daného paragrafu. Ďalej sa vo svojej argumentácii zaoberal Najvyšší súd porovnaním rozdielov medzi úrokmi z omeškania a zmluvnou pokutou, pričom dovodil, že ak by účastník chcel protistranu postihnúť ťažšou sankciou než sú pre neho úroky z omeškania, môže tak urobiť prostredníctvom dohody o zmluvnej pokute. Ak by však bolo možné zjednať si úroky z omeškania v inej výške a spôsobom, než ktorý stanoví § 517 odst. 2 ObčZ, došlo by k výraznému stieraniu rozdielov medzi úrokom z omeškania a zmluvnou pokutou. Najvyšší súd taktiež odmietol argument žalobkyne, že výška úrokov je stanovená podzákonným právnym predpisom. *Pokiaľ uvádza citované ustanovenie (§ 517 odst. 2 ObčZ), že „výšku úrokov a poplatkov z omeškania stanoví vykonávací predpis“, je výška úrokov z omeškania stanovená práve týmto ustanovením – teda zákonom, nie podzákonným právnym predpisom, na ktorý odkazuje*⁶⁵. Podľa Najvyššieho súdu ani

⁶⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 33 Odo 1117/2003, ASPI

⁶⁵ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 33 Odo 1117/2003, ASPI

gramatický výklad ustanovenia § 517 odst. 2 neponecháva priestor pre úvahy, či je možné výšku zmluvného úroku stanoviť inak, teda ani dohodou účastníkov⁶⁶.

Na základe týchto argumentov dospel Najvyšší súd k rozhodnutiu, v ktorom označil § 517 odst. 2 ObčZ v časti o výške úrokov z omeškania za kogentný. V súvislosti s týmto jeho rozhodnutím sa v odbornej literatúre objavilo niekoľko článkov, kde autori zastávali odlišné stanovisko. Svoje tvrdenia opierali okrem iného o kritiku argumentu Najvyššieho súdu, že § 369 odst. 1 ObchZ na rozdiel od § 517 odst. 2 ObčZ výslovne predvída možnosť účastníkov dohodnúť sa o výške úrokov z omeškania. *Kritika tohto argumentu s poukazom na to, že formulácia jednotlivých ustanovení obchodného zákonníka v zásade nemá vplyv na to, či je dotknuté ustanovenie kogentné alebo dispozitívne je na mieste⁶⁷. Obchodný zákonník už predsa výpočet kogentných ustanovení obsahuje a v § 263 odst. 1 ObchZ. Z tohto dôvodu vidí vyššie uvedený argument Najvyššieho súdu autor článku ako bezpredmetný. Ani tvrdenie, že zákonodarcovi nič nebránilo, podobne ako to je u § 369 odst. 1 ObchZ, zakotviť výslovne dispozitívnosť úpravy výšky úrokov z omeškania podľa autora vyššie uvedeného citátu neobstojí. Jednak by sa dalo „rovnakou mincou“ opáčiť, že rovnako dobre mohol zákonodarcia vyvrátiť pochybnosti o svojej vôli tým, že by dohodu strán o tejto otázke výslovne zakázal (čo neučinil), alebo by aspoň býval mohol zvoliť formuláciu, ktorá by pochybnosti nezbudzovala (ako napr. „výšku úrokov z omeškania stanoví výlučne právny predpis“)⁶⁸. Argumentácia o tom, že ustanovenie neponecháva priestor pre úvahy o zmluvnej odchýlke, je nesprávna. Podobným spôsobom by sa dalo argumentovať aj v mnohých iných prípadoch a považovať tak za kogentné i iné ustanovenia zákona, ktoré výslovne nepripúšťajú odchýlku (§ 696 ObčZ)⁶⁹. Pán Mgr. J. Alexander nesúhlasí ani s argumentmi Najvyššieho súdu ohľadne potreby rozlíšenia medzi úrokmi z omeškania a zmluvnou pokutou. Podľa neho, hlavný rozdiel medzi úrokmi z omeškania a zmluvnou pokutou, ktorý sa nestráca ani keď pripustíme dispozitívnosť ustanovenia § 517 odst. 2 ObčZ vyplýva z toho, že zatiaľ čo zmluvná pokuta je predmetom dohody strán, úrok z omeškania je sankciou pôsobiacou zo zákona. *Nielenže teda vo svetle rozhodnutia Najvyššieho súdu nie je možné zjednať úroky vyššie – čo by sa snád dalo zdôvodniť potrebou ochrany slabšej zmluvnej strany – ale nie je možné zjednať ani úroky z omeškania nižšie⁷⁰. Nároku na úroky z omeškania alebo jeho časti je síce možné sa vzdať, ale až dodatočne pretože tomu bráni zásada, podľa ktorej sa nie je možné vzdať práva, ktoré**

⁶⁶ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 33 Odo 1117/2003,ASPI

⁶⁷ Bejček, J.: „Povaha ustanovení“ o úrokoch z omeškania, Právne rozhľady, 2006, č. 11, str. 406

⁶⁸ Bejček, J.: „Povaha ustanovení“ o úrokoch z omeškania, Právne rozhľady, 2006, č. 11, str. 408

⁶⁹ Alexander, J.: K zmluvnej voľnosti v otázke úrokov z omeškania, Právne rozhľady, 2006, č. 2, str. 69

⁷⁰ Navrátil, D.: Tri poznámky k zmluvnej voľnosti v otázke úrokov z omeškania, Právne rozhľady, 2006, č. 13, str. 482

ešte nevzniklo. V dobe uzatvárania zmluvy však ešte nie je isté, či vôbec právo na úroky z omeškania vznikne a ako dlho bude trvať. *Sme teda svedkami toho, že účastníci zmluvných vzťahov sú nútený k ničomu, čo sami nechcú a pritom k tomu nie je ani žiadny racionálny dôvod. Obyčajná, povedzme nešťastná, zákonná formulácia, ktorá tento výklad síce formálne vzaté pripúšťa, je tu stavaná nad obecný princíp zmluvnej slobody v občianskoprávných vzťahoch a ďalšie pádne argumenty*⁷¹.

Na tomto mieste je treba ešte uviesť, že ani samotná odborná literatúra nie je v tejto problematike jednotná. V jej rámci boli vyslovené aj hlasy stotožňujúce sa so závermi Najvyššieho súdu. No podstatná časť literatúry sa k tejto problematike nevyjadruje.

Zaplatenie úrokov z omeškania nezbavuje dlžníka povinnosti uhradiť škodu, ktorá prípadne omeškaním vznikne, ale iba v rozsahu, v ktorom škoda presahuje úroky z omeškania.

Úroky z omeškania sa platia až do splnenia pohľadávky, poprípade až do zániku pohľadávky niektorým iným zo spôsobov zániku pohľadávky. Sú príslušenstvom pohľadávky, môžu byť uplatnené ako hmotnoprávny nárok samostatnou žalobou a taktiež môžu byť samostatne vymáhané výkonom rozhodnutia. Súd proti vôli žalobcu nemôže mu samostatne priznať úroky z omeškania a taktiež je viazaný dobou, za ktorú sa úroky z omeškania požadujú. Úrokový záväzok dlžníka voči veriteľovi ma vo vzťahu k hlavnému záväzku akcesorickú povahu, t. z. že trvá po dobu, po ktorú trvá aj hlavný záväzok. So zánikom dlhu zaniká aj povinnosť dlžníka platiť úroky z omeškania, avšak to sa netýka tých úrokov, ktoré sú už dospelé. Povinnosť dlžníka platiť úroky vzniká prvým dňom jeho omeškania.

*Právo na úroky z omeškania podlieha premlčaniu*⁷². Premlčacia doba trvá tri roky. Pokiaľ však došlo k právomocnému prisúdeniu pohľadávky v prospech veriteľa alebo dlh bol dlžníkom uznaný písomne čo do dôvodu a výšky, platí pre úroky, ktoré sú príslušenstvom tejto pohľadávky a boli splatné pred rozhodnutím alebo uznaním dlhu desaťročná premlčacia doba.

Pokiaľ dôjde medzi veriteľom a dlžníkom k dohode, že dlh už splatný bude plnený v splátkach, môže dlžník plniť v splátkach taktiež úroky z omeškania iba vtedy, pokiaľ je to medzi zmluvnými stranami výslovne dohodnuté, pretože v dôsledku zmien splatnosti celého, resp. zvyšku dlhu, prestáva byť dlžníkom v omeškaní.

⁷¹ Navrátil, D.: Tri poznámky k zmluvnej voľnosti v otázke úrokov z omeškania, Právne rozhl'ady, 2006, č. 13, str. 482

⁷² Občiansky zákonník, komentár .10. vydanie, Praha: C.H. Beck, 2006, s. 924

8.3. Neexistencia omeškania dlžníka

K omeškaniu dlžníka nedôjde v prípade, že veriteľ neprijme od dlžníka riadne a včas ponúknuté plnenie alebo mu veriteľ neposkytne súčinnosť potrebnú k splneniu dlhu (§ 520 ObčZ). Po dobu omeškania veriteľa sa do omeškania nemôže dostať dlžník, poprípade ak sa už do omeškania dostal, prestáva byť dlžník v omeškaní.

Ak veriteľ odmietne prijať riadne a včas ponúknuté plnenie, dostáva sa síce do omeškania, ale povinnosť dlžníka plniť týmto nezaniká.

K neposkytnutiu súčinnosti zo strany veriteľa môže dôjsť opomenutím alebo jeho jednaním, pričom nie je dôležité, či to bolo jeho zavinením alebo bez zavinenia.

Omeškanie veriteľa má niekoľko právnych následkov, medzi ktoré okrem iného pri plnení veci patrí prechod nebezpečenstva straty, zničenia alebo poškodenia veci na veriteľa. *Pokiaľ sa veriteľ dostal do omeškania s prevzatím predmetu bezdôvodného obohatenia, nemôže sa s úspechom domáhať peňažitej náhrady podľa § 458 odst. 1 vety druhej ObčZ za veci, ktoré boli v dobe omeškania bez zavinenia obohateného zničené, či ktoré podľahli skaze*⁷³.

8.4. Omeškanie veriteľa

Veriteľ sa dostane do omeškania, pokiaľ neprijme riadne a včas ponúknuté plnenie zo strany veriteľa alebo v dobe plnenia neposkytol dlžníkovi súčinnosť potrebnú k splneniu dlhu (§ 522 ObčZ). Rozdiel medzi § 522 ObčZ a § 520 ObčZ v úprave neposkytnutia súčinnosti veriteľa spočíva v tom, že zatiaľ čo § 520 ObčZ má na mysli neposkytnutie súčinnosti v dobe splatnosti dlhu, ustanovenie § 522 ObčZ hovorí o neposkytnutí súčinnosti v dobe plnenia. Na základe toho sa veriteľ dostáva do omeškania nielen vtedy, keď neposkytol súčinnosť v dobe splatnosti dlhu, ale aj v dobe jeho skutočného plnenia zo strany dlžníka, avšak za predpokladu, že bol povinný plnenie prevziať. *Predčasne ponúknuté plnenie je veriteľ oprávnený odmietnuť, pokiaľ podľa právnych predpisov, podľa rozhodnutia alebo dohody účastníkov je predčasné plnenie dlhu vylúčené*⁷⁴. Pokiaľ odmietne veriteľ prijať síce oneskorenc, ale riadne ponúknuté plnenie, dostáva sa do omeškania namiesto dlžníka. Do omeškania sa veriteľ dostane aj vtedy, pokiaľ odmietne vydať dlžníkovi na jeho požiadanie písomné potvrdenie o tom, že dlh bol celkom alebo sčasti splnený (§ 569 odst. 1 ObčZ).

⁷³ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 25 Cdo 426/2000

⁷⁴ Občiansky zákonník, komentár .10. vydanie, Praha: C.H. Beck, 2006, s. 933

Omeškanie veriteľa, podobne ako omeškanie dlžníka, má niekoľko právnych následkov, kedy veriteľ nestráca nárok na plnenie zo strany dlžníka a novo je:

- povinný *nahradiť dlžníkovi náklady*, ktoré mu vznikli v dôsledku jeho omeškania, späté s pokusom o riadne a včasné plnenie a to bez ohľadu na to, či omeškanie zaviniť,
- pokiaľ ide o omeškanie veriteľa pri plnení vecí, *prechádza naňho objektívna zodpovednosť za jej stratu, zničenie, poškodenia (§ 520 ObčZ) a za náhodnú skazu veci (§ 522 ObčZ)*,
- pokiaľ veriteľ omeškanie zaviniť, *zodpovedá dlžníkovi za škodu*, ktorou tým spôsobil podľa obecných ustanovení § 420 ObčZ,
- po dobu omeškania veriteľa *nie je dlžník povinný platiť úroky z omeškania (§ 523 ObčZ)*,
- dlžník má právo zbaviť sa záväzku *uložením do úradnej úschovy (§ 568 ObčZ)*,
- v dobe omeškania veriteľa *nemôže nastať omeškanie dlžníka (§ 520 ObčZ)*.

Vedľa obecnej úpravy právnych následkov omeškania veriteľa obsahuje občiansky zákonník niektoré zvláštne ustanovenia o právnych následkoch omeškania veriteľa napr. v ustanoveniach § 592 a § 650 ObčZ, § 656 odst. 2 ObčZ atď⁷⁵.

⁷⁵ Knappová, M. – Švestka, J. a kol.: Občianske právo hmotné, zväzok II., 3 vydanie, Praha, ASPI, 2002, str. 126

9. ZÁVER

S nesplnením záväzkov plynúcim účastníkom zo zmluvy sa teda spájajú viaceré právne následky. K vzniku väčšiny z nich dochádza na základe zákona, no v niektorých prípadoch je k ich vzniku nevyhnutná aj zmluva medzi stranami. Keďže pomerne často dochádza k tomu, že jedna či druhá zmluvná strana svoje zmluvné záväzky neplní, uplatňujú inštitúty spojené s porušením zmluvného záväzku v praxi pomerne frekventovane. Preto si myslím, že dokonalé zvládnutie tejto rozsiahlej problematiky je veľmi potrebné.

Napriek tomu, že je problematika porušenia zmluvy tak významná, je jej zákonná úprava v niektorých smeroch nedokonalá. Dôkazom toho sú aj názorové rozpory medzi judikatúrou Najvyššieho súdu ČR a odbornou literatúrou. Či už sa jedná o problém odstúpenia od zmluvy o prevode nehnuteľností, ochrana tretích osôb v dobrej viere pri takomto odstúpení a v neposlednom rade sčasti aj problematika dispozitívnosti, resp. kogentnosti ustanovenia o určení výšky úrokov z omeškania.

Budúca právna úprava občianskeho zákonníka by sa mala snažiť tieto a ďalšie nedostatky súčasnej právnej úpravy odstrániť. Návrh nového občianskeho zákonníka, ktorého ideovým základom je vládny návrh občianskeho zákonníka z roku 1937, obsahuje v tomto smere pozitívne zmeny. Pri zmluvnej pokute napr. zavádza moderačné právo súdu, ktoré bude uplatniteľné už aj v občianskoprávných vzťahoch. Vylučuje zánik práva na zmluvnú pokutu v prípade nezavineneho porušenia zaisteného zmluvného záväzku. A obsahuje aj ustanovenie o možnosti zjednať zmluvnú pokutu v nepeňažnej forme, čím by odstránil pochybnosti doteraz riešené výkladom. V prípade zodpovednosti za náhradu škody, sa v návrhu novej úpravy občianskeho zákonníka výslovne stanoví nemožnosť vylúčiť alebo obmedziť povinnosť nahradiť škodu iným osobám prostredníctvom oznámenia. Taktiež by tam mala byť zakotvená aj úprava náhody, kde doterajšia prax vychádzala zo zásady „casum sentit dominus“, ktorá vyvolávala niektoré aplikačné problémy. V prípade, že dôjde k omeškaniu veriteľa, poskytuje dlžníkovi návrh nového občianskeho zákonníka, na rozdiel od predchádzajúcej úpravy možnosť odstúpiť od zmluvy.

Všetky tieto a ďalšie zmeny môžu viesť do úpravy inštitútov, ktoré boli predmetom tejto diplomovej práce, jednoznačnosť potrebnú pre vyššiu mieru právnej istoty účastníkov zmluvných vzťahov.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

1. Knapovová, M., Švestka, J. a kol.: Občianske právo hmotné, zväzok II., 3 vydanie, Praha, ASPI, 2002
2. Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M., Spáčil, J. a kol.: Občiansky zákonník, Komentár, 10. vydanie, Praha, C. H. Beck, 2006
3. Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M., Hoffinan, J., Kobliha, I., Ondruš, R.: Zodpovednosť za škodu v práve občianskom, pracovnom, obchodnom a správnom, 2. aktualizované a doplnené vydanie, Linde, Praha, 2004
4. Knapp, V. a kol.: Občianske právo hmotné, zväzok II., Codex, Praha, 1995
5. Kovařík, Z.: Zmluvná pokuta, Právne rozhl'ady, č. 9, 1999
6. Popelušáková, E.: Zmluvná pokuta a úrok z omeškania, Právny radca, č. 8, 2002
7. Petr, B.: Ešte raz k problematike zmluvnej pokuty, Právne rozhl'ady, č. 4, 1999
8. Nováček, R.: Primeranosť zmluvnej pokuty a moderačné právo súdu, Právne rozhl'ady, č. 3, 2002
9. Mikeš, J., Švestka, J.: Odstúpenie od zmluvy vo vzťahu ku kúpnej zmluve o prevode nehnuteľností, Právne rozhl'ady, č. 7, 2000
10. Spáčil, J.: Odstúpenie od zmluvy o prevode nehnuteľností v prípade, že nehnuteľnosť už bola prevedená na tretiu osobu, Súdne rozhl'ady, č. 6, 2001
11. Melzer, F.: Vplyv odstúpenia od zmluvy na nadobudnutie vlastníckeho práva, Právne rozhl'ady, č. 14, 2006
12. Spáčil, J.: Odstúpenie od zmluvy a vlastnícke právo tretej osoby, Právne rozhl'ady, č. 18, 2006
13. Praktická príručka: Zodpovednosť za vady plnenia u kúpnej zmluvy podľa občianskeho zákonníku, Právny radca, č. 1, 2006
14. Navrátil, D.: Tri poznámky k zmluvnej voľnosti v otázke úrokov z omeškania, Právne rozhl'ady, č. 13, 2006
15. Alexander, J.: K zmluvnej voľnosti v otázke úrokov z omeškania, Právne rozhl'ady, č. 2, 2006
16. Bejček, J.: Povaha ustanovení o úrokoch z omeškania, Právne rozhl'ady, č. 11, 2006
17. Humlák, M.: Poplatky z omeškania v českom práve, Právne rozhl'ady, č. 5, 2003
18. Šetina, T.: Nové pravidlá pre výpočet úrokov z omeškania, Bulletin advokácie, č. 7-8, 2005

19. Chalupa, L.: K otázke úrokov z omeškania, Právny radca, č. 11 2005

20. Salač, J.: K otázke predpokladov zodpovednosti za škodu, Právne rozhľady, č. 18, 2004

Judikatúra

1. Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 33 Odo 131/2003, zo dňa 25.06. 2003

2. Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 25 Cdo 186/2000, zo dňa 12.07. 2001

3. Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 33 Odo 47/ 2002, zo dňa 04. 03. 2002

4. Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 30 Cdo 1641/2006, zo dňa 31.10. 2006

5. Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 31 Cdo 2808/2004, zo dňa 14. 06. 2006

6. Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1186/1998, zo dňa 17. 11. 1999

7. Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 25 Cdo 1996/1998, zo dňa 24. 05. 2000

8. Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 22 Cdo 989/1999, zo dňa 07. 03. 2001

9. Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 33 Odo 1117/2003, zo dňa 17. 03. 2005

10. Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 25 Cdo 426/2000, zo dňa 31. 01. 2002

11. Nález Ústavného súdu ČR, II. ÚS 77/2000, zo dňa 23. 01. 2001

12. Stanovisko Najvyššieho súdu ČR, Cpjn 201/2005, zo dňa 19.04. 2006

13. Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 33 Odo 890/2002, zo dňa 27. 11. 2003

14. Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 33 Odo 204/2001, zo dňa 09. 08. 2001

15. Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1377/1998, zo dňa 08. 05. 1998

16. Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 20 Cdo 1499/2000, zo dňa 28. 02. 2003

Internet

www.prolipravo.cz

www.pravniradce.tbmed.cz

www.justice.cz

www.mpo.cz